

Innst. 30 S

(2012–2013)

**Innstilling til Stortinget
fra kommunal- og forvaltningskomiteen**

Meld. St. 35 (2011–2012)

**Innstilling fra kommunal- og forvaltningskomiteen om Sametingets
virksomhet 2011**

Árvalus 30 S

(2012–2013)

**Gielda- ja hálddašanlávdegotti
árvalus Stuorradiggái**

Dieð. St. 35 (2011–2012)

**Gielda- ja hálddašanlávdegotti árvalus Sámedikki 2011'
doaimma birra**

Innst. 30 S

(2012–2013)

Innstilling til Stortinget fra kommunal- og forvaltningskomiteen

Meld. St. 35 (2011–2012)

Innstilling fra kommunal- og forvaltningskomiteen om Sametingets virksomhet 2011

Til Stortinget

1. Sammendrag

1.1 Innledning

I meldingen vises det til at Sametingets årsmelding for 2011 ble vedtatt av Sametingets plenum 23. februar 2012. Årsmeldingen er oversendt departementet i henhold til bestemmelsene i sameloven § 1-3. Den finnes som vedlegg nr. 1 i stortingsmeldingen, og Sametingets regnskap for 2011 følger som vedlegg nr. 2. I tråd med kommunal- og forvaltningskomiteens merknader i Innst. 240 S (2011–2012) tar departementet sikte på fortsatt å videreformidle Sametingets årsmeldinger til Stortinget gjennom årlige meldinger.

1.2 Regjeringens arbeid med samepolitiske spørsmål og oppfølging av Sametingets årsmelding

1.2.1 Sametinget

OVERSIKT OVER GJENNOMFØRTE KONSULTASJONER MED SAMETINGET

I meldingen er det tatt inn en oversikt over konsultasjoner mellom Sametinget og departementene og direktoratene i 2011 og fram til mai 2012, i henhold til avtale om konsultasjoner mellom statlige myndigheter og Sametinget. Det gjennomføres også faste dialogmøter og dialog om enkeltsaker mellom departementer og Sametinget og mellom Sametinget og direktorater.

ANVENDELSE AV KONSULTASJONSPROSEDYRENE I DEPARTEMENTENES ARBEID MED MELDINGER TIL STORTINGET

En stortingsmelding er i seg selv ikke et «tiltak» i konsultasjonsprosedyrenes forstand, og det konsulteres i utgangspunktet ikke om meldinger. En melding kan imidlertid inneholde ett eller flere nye tiltak som berører samiske interesser direkte, og det vil kunne være plikt til å konsultere om slike tiltak. Stortingsmeldinger kan ha svært forskjellig karakter, og i enkelte tilfeller vil det kunne være naturlig at et departement samarbeider med Sametinget om utformingen av hele eller deler av en melding.

SAMETINGSVALG OG VALGFORSKNING

Ifølge sameloven § 2-3 kan velgere som er innført i Sametingets valgmanntall i kommuner med færre enn 30 manntallsførte, kun stemme på forhånd ved sametingsvalg. Denne ordningen ble innført fra sametingsvalget i 2009.

Forskrift om valg til Sametinget ble endret i 2011 slik at tall på innførte i Sametingets valgmanntall i hver kommune også fastsettes i de årene det er kommune- og fylkestingsvalg. Disse tallene er grunnlaget for fastsettelse av mandatfordeling på valgkretsene for det påfølgende sametingsvalget. Tallene er også grunnlaget for å avgjøre hvilke kommuner som ved neste sametingsvalg kun skal ha forhåndsstemmegivning, og hvilke kommuner som også skal avholde valgting.

Et treårig samisk valgforskningsprogram (2008–2011) viser til en negativ effekt av den nye valgordningen ved sametingsvalget i 2009. Forskningen viser at valgdeltakelsen har gått ned i de valgkretsene som har en stor andel av kommuner med færre enn 30 manntallsførte.

Muligheten til å kunne stemme på selve valgdagen ser ut til å ha betydelig effekt på oppslutningen om sametingsvalget. Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet vil sammen med Sametinget drøfte tiltak som kan bidra til å bedre valgdeltakelsen i kommuner hvor velgerne kun kan stemme på forhånd.

Sametingsvalgene har ikke vært gjenstand for løpende og systematisk valgforskning, slik øvrige valg i Norge har vært siden 1960-tallet. Det treårige valgforskningsprogrammet (2008–2011) ble finansiert av Forskningsrådet med ca. 4 mill. kroner. Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet tildelte til sammen 600 000 kroner til forskningen. Departementet vil sammen med Sametinget drøfte mulige finansieringsløsninger for forskning av framtidige sametingsvalg.

LIKESTILLING OG ANTIDISKRIMINERING

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet varslet i St.meld. nr. 28 (2007–2008) Samepolitikken at departementet ville kunne gi faglig og økonomisk støtte til oppfølgingen av Sametingets handlingsplan for likestilling. Et viktig ledd i dette er støtten til å opprette en stilling ved Gáldu – Kompetansesenteret for urfolks rettigheter. Stillingen finansieres av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet sammen med Sametinget og Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet. Stillingen knyttes til prosjektet «Likestilling og mangfold i det samiske samfunnet». Prosjektet ble forsinket i 2011 på grunn av ledige stillinger og lengre sykefravær ved Gáldu. En del aktiviteter er derfor utsatt og deler av prosjektstøtten for 2011 er tilbakeført departementene. Prosjektet vil starte opp igjen i 2013 og ny sluttdato for prosjektet er satt til 31. desember 2014.

SAMISK STATISTIKK

Statistisk Sentralbyrå (SSB) har publisert Samisk statistikk 2012 som inneholder statistikk med relevans for samiske samfunnsforhold i Norge. Den gir en samlet og oppdatert framstilling av offisiell samisk statistikk, og dekker de fleste relevante forhold. Publikasjonen illustrerer imidlertid også at det er en del statistikkområder som ikke er med. Det er et siktemål å få til en gradvis videreutvikling av publikasjonens omfang.

Faglig analysegruppe for samisk statistikk har siden 2008 lagt fram en årlig rapport med oversikt og analyse av aktuelle trender og utviklingstrekk i det samiske samfunnet. Formålet med arbeidet er å styrke faktagrunnlaget for vurderinger og beslutninger som angår det samiske samfunnet. Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet finansierer gruppens virksomhet med 1 127 mill. kroner i 2012, jf. Prop. 1 S (2011–2012).

1.2.2 Opplæringsområdet

BARNEHAGE

Det skal legges fram en stortingsmelding om framtidens barnehage vinteren 2013. Sametinget ble trukket med i arbeidet med meldingen høsten 2011, og det legges opp til jevnlig møter og muligheter for innspill i løpet av prosessen.

Fylkesmannen i Nordland har siden 2009 sendt årlige invitasjoner til kommunene i Nordland, Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag om tilbud om kursrekke for barnehagepersonalet. Kursrekken skal gi kompetanseutvikling i arbeidet med samisk språk og kultur generelt og sørsamisk spesielt. Kurset arrangeres av Fylkesmannen i samarbeid med Høgskolen i Nord-Trøndelag. Siden 2009 er det gjennomført tre kursrekker og 9 samlinger.

Fylkesmannen i Nordland arrangerer årlig lulesamisk og sørsamisk barnehage- og skolekonferanse.

Utdanningsdirektoratet er fra 2012 delegert oppgaver på barnehageområdet, herunder tiltak for urfolk.

Sametingets informasjonsfolder om barnehage-tilbud til samiske barn er distribuert til kommuner og fylkesmenn og gjort tilgjengelig på Sametingets og Utdanningsdirektoratets nettsider.

Temaheftet om språkmiljø og språkstimulering og veilederen om overgang barnehage–skole ble oversatt til nordsamisk og sørsamisk i 2011. Målet var også å få oversatt heftet til lulesamisk, men det har ikke lyktes å få tak i oversetter.

Ny formålsbestemmelse for barnehagen medførte at rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver måtte revideres noe (følgeendringer). Revidert versjon forelå våren 2011. Det ble samtidig igangsatt et oversettelsesarbeid til nordsamisk.

I statsbudsjettet for 2011 ble det bevilget 14,1 mill. kroner til Sametinget til tiltak på barnehageområdet. Midlene benyttes blant annet til særskilt tilskudd til samiske barnehager, tilskudd til samisk språkopplæring, til utvikling av læremidler og informasjon- og veiledningsarbeid.

GRUNNOPPLÆRING

Høsten 2011 ble læringsportalen for samiske læremidler lansert. Portalen er blitt til i samarbeid mellom Sametinget og Senter for IKT i opplæringen og vil kunne utgjøre et supplement til samiske læremidler og bli en viktig plattform for erfaringsutveksling blant lærere.

En arbeidsgruppe med representanter for Sametinget, Utdanningsdirektoratet og Kunnskapsdepartementet har foreslått endringer i fag- og timefordelingen for elever som har samiskopplæring.

I januar 2012 la en arbeidsgruppe som har sett på mulighetene for bedre samarbeid mellom Sverige og Norge, fram sin rapport. Det foreslås der at det sees

nærmere på konkrete tiltak og kostnader ved tettere samarbeid om høyere utdanning, med særlig vekt på lærerutdanningen, samt på hvordan en kan bedre informasjonen om de allerede eksisterende muligheter som finnes, inkludert læremiddelutvikling.

Evalueringer av tilskuddsordningen til samisk opplæringen de siste årene viser blant annet at det er store forskjeller mellom tilskuddsmottakerne med hensyn til forholdet mellom faktiske utgifter til samiskundervisningen og det tilskuddet dekker. Utdanningsdirektoratet har på denne bakgrunn foreslått nye modeller for beregning av tilskudd. Modellene er under vurdering i Kunnskapsdepartementet og har blitt presentert for Sametinget og Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet.

HØYERE UTDANNING

Nasjonale rekrutteringsstrategi for samisk høyere utdanning er fastsatt for perioden 2011–2014. Arbeidet følges opp gjennom årlige tiltaksplaner. Kunnskapsdepartementet har i perioden 2011–2012 bevilget 2,8 mill. kroner til oppfølging og iverksetting av tiltaksplan for rekruttering til samisk høyere utdanning. Høgskolen i Nord-Trøndelag koordinerer arbeidet med å iverksette tiltaksplanen i nært samarbeid med Høgskolen i Finnmark, Samisk høgskole, Universitetet i Tromsø og Universitetet i Nordland.

Kunnskapsdepartementet har oppnevnt en arbeidsgruppe for å utvikle forslag til en egen rammeplan for samisk barnehagelærerutdanning. Det er bevilget en million kroner til arbeidet. Prosessen har som formål å sikre en samisk barnehagelærerutdanning som er integrert, profesjonsrettet og forskningsbasert og i særlig grad tar utgangspunkt i de samiske barnehagenes behov for kompetanse. Samisk barnehagelærerutdanning skal forankres i samisk kultur og samfunn. Kunnskapsdepartementet har fått oversendt forslag til rammeplan. Forslaget sendes på alminnelig høring før endelig forskrift fastsettes.

FORSKNING

Som en oppfølging av stortingsmeldingen Klima for forskning, oppnevnte Kunnskapsdepartementet høsten 2010 et utvalg som skulle se på samisk forskning og høyere utdanning i et regionalt, nasjonalt og internasjonalt perspektiv. Utvalget, som ble ledet av direktør Nils A. Butenschøn, leverte sin innstilling 20. juni 2012. Det vises i meldingen til at utvalgets vurderinger vil utgjøre et viktig grunnlag for det videre arbeidet med å utvikle samisk forskning og høyere utdanning.

1.2.3 Samiske språk

I meldingen vises det til at regjeringen gjennom St.meld. nr. 28 (2007–2008) Samepolitikken, og gjennom Handlingsplan for samiske språk har påtatt

seg ansvar for å sikre utviklingen av de samiske språkene. Regjeringens overordnede mål for arbeidet med samiske språk er at de samiske språkene nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk skal utvikles og være levende språk også i fremtiden. Målet er å øke antall samiske språkbrukere og å øke synligheten av de samiske språkene i det offentlige rom. Opplæring i og på samisk gjennom barnehagen og gjennom hele skoleløpet er også et viktig satsningsområde. For østsamisk og pitesamisk språk vil innsatsen dreie seg om grenseoverskridende prosjekter som tar utgangspunkt i språkenes faktiske situasjon.

Det framkommer i meldingen at kommunene og fylkeskommunene spiller en viktig rolle i arbeidet med å styrke samisk språk. Innlemmelsen av Tysfjord kommune i Nordland og Snåsa kommune i Nord-Trøndelag i forvaltningsområdet for samisk språk har bidratt til økt status og bruk av lulesamisk og sørsamisk. Videre har innlemmelsen av Lavangen kommune i Troms bidratt til økt aktivitet rundt samisk språk i et nordsamisk språkområde hvor bruken av språket over lengre tid har vært truet.

Utviklingen av språkteknologi er viktig for å lette bruken av de samiske språkene på alle samfunnsområder. Fra regjeringens side har derfor utviklingen av stavekontroll og korrekturprogram på nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk vært et viktig satsingsområde.

De siste årene har det vært en utvikling med fraflytting og befolkningsnedgang i en rekke samiske områder. En undersøkelse fra desember 2011 viser at nesten fire av ti personer har forlatt samiske distrikter og blitt byborgere. For at de samiske språkene og samisk kultur skal kunne utvikles, er det viktig at det legges til rette for bruk av samisk språk der samene bor. Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet vil derfor som ledd i gjennomgangen av samelovens språkregler se nærmere på behovet for å tilpasse reglene bedre til det nye bosettingsmønsteret.

HANDLINGSPLAN FOR SAMISKE SPRÅK

Handlingsplan for samiske språk ble lagt fram våren 2009. Den gir et helhetlig bilde av arbeidet med samiske språk i alle sektorer og på alle samfunnsområder. Innsatsen er først og fremst rettet mot å styrke opplæring og utdanning i og på de samiske språkene, styrke det offentlige tilbud på samisk og synliggjøre de samiske språkene i det offentlige rom. Første statusrapport på handlingsplanen ble lagt fram i februar 2011. Neste statusrapport vil bli lagt fram i løpet av våren 2013.

GJENNOMGANG AV SAMELOVENS SPRÅKREGLER

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet har satt i gang et arbeid med en gjennomgang

av samelovens språkregler på bakgrunn av evalueringen av samelovens språkregler fra 2007. Arbeidet gjøres i dialog med Sametinget. Et sentralt spørsmål er hvordan de sentrale internasjonale forpliktelsene er gjennomført i norsk rett, herunder Den europeiske pakten om regions- eller minoritetsspråk. Et annet er hvordan forpliktelsene slår ut med hensyn til de tre samiske språkene. I tillegg vil departementet i samarbeid med Sametinget se nærmere på situasjonen for samiske språkbrukere i større tettsteder og byer.

UNDERSØKELSE OM BRUK AV SAMISK SPRÅK

Nordlandsforskning har gjort en undersøkelse om bruken av samiske språk på oppdrag fra Sametinget, og med økonomisk tilskudd fra Kunnskapsdepartementet og Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet. Språkundersøkelsen viser at utviklingen for sørsamisk og lulesamisk er positiv. Flere unge forstår og snakker sørsamisk og lulesamisk enn hva som er tilfelle i foreldregenerasjonen. På et mer overordnet nivå viser undersøkelsen at svært mange velger å bruke norsk selv med andre samisktalende. I meldingen påpekes det at dette er bekymringsfullt med tanke på samisk som bruksspråk. Videre er det variasjon i hvordan kommunene møter sine innbyggere på samisk. Tilgang på kompetanse er en viktig nøkkel, og både Sametinget og regjeringen har flere tiltak for å stimulere ungdom til å ta utdanning i samisk språk.

SPRÅKSENTRER

Sametinget har et mål om flere levedyktige og aktive arenaer for samisk språk. Regjeringen støtter dette målet. Storfjord språksenter, som er Norges første flerspråklige språksenter, har vært i drift siden januar 2010. Fornyings-, administrasjons og kirkedepartementet har bidratt til finansieringen av driften av senteret, sammen med Troms fylkeskommune, Storfjord kommune og Sametinget.

1.2.4 *Kultur*

Midler til samiske tiltak under Kulturdepartementets budsjett er i hovedsak samlet under kap. 320 Allmenne kulturformål, post 53 Sametinget. Departementet viser til at bevilgningen overføres til Sametinget, og at det er Sametingets ansvar å prioritere innenfor denne rammen og sørge for at midlene blir brukt på best mulig måte for å styrke og ivareta samisk kultur.

Bevilgningen til Sametinget til kulturformål under kap. 320 post 53 er i 2012 på ca. 70,4 mill. kroner. Siden 2005 er bevilgningen på posten økt med om lag 38 mill. kroner.

UNESCOS KONVENSJON OM VERN AV IMMATERIELL KULTURARV

Norsk kulturråd har det operative ansvaret for å implementere UNESCOs konvensjon om vern av immateriell kulturarv i Norge. Kulturrådet har etablert god kontakt med Sametinget for å drøfte hvordan konvensjonen kan implementeres på det samiske området. Det samiske museumsnettverket og Høgskolen i Kautokeino er også involvert i arbeidet.

SAMISK MEDIETILBUD

To samiske dagsaviser, Ávvir og Ságat, mottok produksjonstilskudd i 2011, jf. statsbudsjettets kap. 335 post 75. I tillegg mottok Lokalavisa Nord-Salten og Snåningen støtte til produksjon av avissider på henholdsvis lulesamisk og sørsamisk. Posten ble økt til 23,4 mill. kroner i budsjettet for 2012.

Departementet gir tilskudd til Internasjonalt Samisk Filmsenter (ISF) under statsbudsjettets kap. 334 post 73.

NRK skal ifølge vedtektene bidra til å styrke samisk språk, identitet og kultur, og ha daglige sendinger for den samiske befolkningen og jevnlig programmer for barn og unge på samisk. NRK Sápmi presenterer daglig nyheter i radio, fjernsyn, internett og Tekst-TV.

De kommersielle allmennkringkasterne P4 og Radio Norge er gjennom programvilkår i sine kringkastingskonsesjoner også forpliktet til å sende samiskspråklige og samiskrelaterte programmer.

HUSLEIEFINANSIERING AV NYE SAMISKE KULTURBYGG

I tråd med stortingsmeldingen er det Sametinget som vil ha ansvaret for å prioritere mellom aktuelle samiske kulturbyggprosjekter. Ordningen innebærer at med mindre husleien og driftsutgiftene i sin helhet kan finansieres av Sametinget ved omprioritering innenfor uendret budsjettamme, må Sametinget ta opp spørsmål om økt tilskudd, til delfinansiering av husleie og økte driftsutgifter med Kulturdepartementet. Før Sametinget igangsetter nye prosjekter som vil kreve økt statstilskudd må rammer for innhold, omfang og økonomi for det enkelte prosjekt og finansiering av framtidig husleie og drift avklares med Kulturdepartementet, i henhold til avtalte prosedyrer for ordningen. Eventuelt økt tilskudd må bevilges av Stortinget innenfor de årlige bevilgninger på statsbudsjettets kap. 320 post 53 Sametinget. Dersom prosjektet gjennomføres som et statlig byggeprosjekt i Statsbyggs regi, vil i tillegg utgifter til prosjektering og bygging bli bevilget på kap. 2445 Statsbygg.

1.2.5 Næring

JORDBRUK

I meldingen vises det til at Landbruks- og matdepartementet har gjennomført en omfattende prosess med stor grad av involvering for å få innspill til stortingsmelding om landbruks- og matpolitikken.

Landbruks- og matdepartementet vil invitere Sametinget til samarbeid ved gjennomføringen av noen av tiltakene som tas opp i meldingen. Departementet vil også invitere til konsultasjoner der det er snakk om tiltak som kommer inn under konsultasjonsavtalens bestemmelser.

Stortinget har gjennom behandlingen av Meld. St. 9 (2011–2012) Landbruks- og matpolitikken lagt til grunn matsikkerhet, landbruk over hele landet, økt verdiskaping og et bærekraftig landbruk som de grunnleggende målene for landbrukspolitikken.

Tiltakene for samisk jordbruk gjennomføres innenfor den helhetlige landbrukspolitikken. Dette gjelder ikke bare for de økonomiske virkemidlene, men også med hensyn til miljø- og ressurspolitikken, vektleggingen av de matpolitiske tiltakene, satsingen på næringsutvikling og eiendoms- og bosettingspolitikken.

I meldingen omtales ulike tilskuddsordninger som også kommer samisk jordbruk til gode.

Som et ledd i regjeringens arbeid for utvikling av fjellområdene og nordområdene, vil Landbruks- og matdepartementet styrke satsingen på fjellandbruk og arktisk landbruk. Arktisk landbruk produserer råvarer av unike kvaliteter, som utgjør et potensial, ikke bare for landbruks- og matproduksjon, men også for utvikling av andre varer og tjenester innen for eksempel mat- og reiselivsområdet. Økt verdiskaping krever lokale initiativ, ny kunnskap og samarbeid med andre næringsmiljø, forskning og forvaltning. Gjennom et løft for bygdenæringer vil Landbruks- og matdepartementet se nærmere på hvordan potensialene i nordområdene kan utnyttes bedre, i samspill med andre næringer.

Sametinget og Landbruks- og matdepartementet har etablert en viktig og fast praksis gjennom møter i forkant av jordbruksforhandlingene, inkludert oversending av skriftlig materiale til departementet. Denne kontakten med Sametinget ble fulgt opp også i 2011.

REINDRIFT

Det framkommer av meldingen at reindrift alltid har vært oppfattet og akseptert som en helt spesiell samisk næring. På bakgrunn av nasjonale forpliktelser etter Grunnloven, og folkerettens regler om urfolk og minoriteter, ses reindriftspolitikken i en generell same- og samfunnspolitisk sammenheng. Reindriftspolitikken er derfor bygd på to selvstendige

grunnlag: en næringspolitisk produksjonsverdi og en samepolitisk kulturverdi.

To ganger i året behandler Stortinget reindriftspolitikken, ved den årlige reindriftsavtaleproposisjonen og ved behandlingen av det årlige statsbudsjettet. I forbindelse med de årlige reindriftsavtaleforhandlingene har Sametinget observatørstatus og følger de løpende forhandlingene. Dette innebærer også at Sametingets representant følger de interne forhandlingsmøtene på Statens side. Videre gis Sametinget i henhold til § 4 i Hovedavtalen for reindriften anledning til å uttale seg om reindriftsavtalen før Stortinget behandler den årlige stortingsproposisjonen om reindriftsavtalen.

Sametinget fremmet i sitt innspill til Reindriftsavtalen for 2012/2013 forslag som berørte følgende områder: Samarbeid og konsultasjoner med departementet om reindriftspolitik, virkemiddelordningene i avtalen, reindriften arealer, rovvilt, avgifter i reindriften, helse, likestilling, markedssituasjonen og reinntallstilpasning.

Forhandlingene om reindriftsavtalen ble slutført den 23. februar 2012. Avtalen innebærer økonomiske tiltak i reindriftsnæringen på i alt 104,5 mill. kroner. Dette er en økning på 2,5 mill. kroner i forhold til gjeldende oppgjør.

Hovedmålet til Reindriftsavtalen 2012/2013 er å legge til rette for økt markedsrettet produksjon og verdiskaping. Avtalen innebærer at de produksjonsavhengige tilskuddene i det vesentligste videreføres. Denne videreføringen legger til rette for økt slaktning og produksjon, samtidig som den skaper en forutsigbarhet for den enkelte reindriftsutøver.

Avtalen innebærer en avvikling av Verdiskapingsprogrammet for reindrift, og etablering av et nytt program for reindriften tilsvarende Lokalmatprogrammet innenfor jordbruksavtalen. Det nye programmet skal være tilpasset reinbedriftenes utfordringer. Samtidig skal reiselivsbasert næringsutvikling i reindriften, samt samarbeidstiltak mellom reindriften og foredlingsbedrifter, inngå i programmet.

Partene er også blitt enige om å etablere en egen ordning for lærings- og omsorgsbaserte tjenester i reindriften. Avtalepartene ser på lærings- og omsorgsbaserte tjenester som et næringsrettet tiltak og en mulighet for reindriften til økt inntjening. I tillegg vil en slik ordning bidra til å bygge et positivt omdømme omkring reindriften. Ordningen skal være tilpasset næringens kultur- og særegenhet.

I meldingen vises det til at ved behandlingen av Meld. St. 9 (2011–2012) Landbruks- og matpolitikken sluttet Stortingets flertall seg til regjeringens reindriftspolitik. I innstillingen viste næringskomiteen til at regjeringen vil sikre en bærekraftig reindriftsnæring gjennom tilpasset reinntall, reduserte tap og økt produksjon. I den forbindelse understreker

næringskomiteen betydningen av at reintallet reduseres i de områder der det er for mye rein, og at dette også er svært viktig for å ivareta hensynet til dyrevelferd.

I forbindelse med regjeringens arbeid med å forenkle og effektivisere den offentlige forvaltningen av reindriften, ble det understreket at en gjennomføring av reindriftspolitikken forutsetter en effektiv offentlig forvaltning av reindrift. Videre ble det understreket at forvaltningen må kunne ivareta en god dialog og samhandling med reindriften og med samfunnet for øvrig. Landbruks- og matdepartementet har dialog og konsulterer med Sametinget og Norske Reindriftssamers Landsforbund i tilknytning til endringen i den offentlige forvaltningen. Det gjennomføres nå konsultasjoner med Sametinget om saken.

Når det gjelder den grenseoverskridende reindriften mellom Norge og Sverige, samt forhandlinger om konvensjon mellom Norge og Finland om bygging av reingjerder med mer, viser Landbruks- og matdepartementet i meldingen til Prop. 104 S (2011–2012) Reindriftsavtalen 2012–2013, og endringer i statsbudsjettet for 2012.

PÅKJØRSLER AV REIN

Samferdselsministeren mottok i mai 2011 Jernbaneverkets handlingsplan mot dyrepåkjørsler med tog. Handlingsplanen fokuserer på tiltak mot påkjørsler av elg, rein og sau. Den dekker i første omgang en periode på 6 år fra 2012 til 2017 med en statlig bevilgning på gjennomsnittlig 10 mill. kroner per år i planperioden. For å nå målet om en reduksjon i antall påkjørsler til 1 400 i 2013 er det nødvendig med et godt samarbeid mellom Jernbaneverket og lokale myndigheter og aktører. Flere strekninger på Nordlandsbanen er, som følge av påkjørsel av rein, blant de prioriterte strekningene for iverksetting av tiltak.

OPPFØLGINGEN AV KYSTFISKEUTVALGET FOR FINNMARK

Etter flere runder med konsultasjoner mellom Fiskeri- og kystdepartementet og Sametinget, kom fiskeri- og kystministeren og Sametingsrådet i mai 2011 til enighet om et sett med tiltak og lovendringer i oppfølgingen av kystfiskeutvalget for Finnmark sin utredning (NOU 2008:5). De var samtidig enige om at de har en ulik forståelse av hvor langt de folkerettslige forpliktelsene strekker seg i fiskerispørsmål. Forslagene ble lagt fram for Stortinget i Prop. 70 L (2011–2012) Endringer i deltakerloven, havressurslova og finnmarksloven 16. mars 2012.

Det vises i meldingen til at Stortinget 11. juni 2012 vedtok at det lovfestet en rett til å fiske – på visse vilkår – for alle som bor i Finnmark, Nord-Troms og andre områder i Troms og Nordland som har hatt

sjøsamisk bosetting over en viss tid. I tillegg vedtok Stortinget å tydeliggjøre Norges folkerettslige forpliktelser gjennom en ny bestemmelse i havressursloven og deltakerloven. Stortinget vedtok også en ny bestemmelse i havressursloven om at departementet kan opprette en fjordfisknemnd for Finnmark, Troms og Nordland. Departementet kan gi nærmere regler om nemndas sammensetning og hvilke oppgaver den skal ha.

Stortinget vedtok videre å gjøre endringer i finnmarksloven som åpner opp for at Finnmarkskommissjonen også skal utrede krav om kollektive eller individuelle rettigheter til fiskeplasser i sjø og fjordområder i Finnmark dersom noen med rettslig interesse i en avklaring krever det. Om dette er aktuelt for områdene utenfor Finnmark vil måtte vurderes i forbindelse med oppfølgingen av Samerettsutvalget II.

I lovproposisjonen fremmet regjeringen samtidig noen forslag til tiltak som ikke krever lovendring. Blant annet er det foreslått å sette av en tilleggskvote til åpen gruppe i virkeområdet. For 2011 og 2012 er det satt av 3 000 tonn torsk i tilleggskvote.

I tillegg foreslo regjeringen å innføre et forbud mot fiske innenfor fjordlinjene for fartøy over 15 meter, men med muligheter for å gjøre unntak, samt å jobbe videre med å etablere en rammeavtale mellom Fiskeri- og kystdepartementet og Sametinget om konsultasjoner i fiskerispørsmål. Fiskeri- og kystdepartementet vil i egne prosesser følge opp spørsmålet om etablering av en fjordfisknemnd (inkludert nemndas sammensetning, mandat og arbeidsoppgaver), forbudet mot fiske innenfor fjordlinjene og etablering av en rammeavtale.

FISKERIREGULERINGER/KONGEKRABBE

I tilknytning til reguleringen av ulike fiskerier har det i 2011 og hittil i 2012 vært avholdt flere møter mellom Sametinget og Fiskeridirektoratet, og mellom Sametinget og Fiskeri- og kystdepartementet. Fra 2011 ble det mellom Sametinget og Fiskeridirektoratet etablert mer formelle prosedyrer for behandling av slike saker, og Sametinget har gitt uttrykk for at de har etablert et godt samarbeid med Fiskeridirektoratet om fiskerireguleringene.

KRAFTUTBYGGING

I meldingen framkommer det at oversikten over gjennomførte konsultasjoner viser at Norges vassdrags- og energidirektorat har gjennomført mange konsultasjoner med Sametinget i saker som avgjøres ved enkeltvedtak. Det vises til at direktoratets erfaring er at det er utfordrende å gjennomføre konsultasjoner på kraftutbyggingsområdet. Direktoratet ser behov for en nærmere avklaring og retningslinjer for sentrale myndigheter for den praktiske gjennomfø-

ringen av konsultasjoner i saker som avgjøres ved enkeltvedtak.

1.2.6 Areal og miljøpolitikk

OPPFØLGING AV FORSLAGENE FRA DET GJENOPPNEVNT SAMERETTSUTVALGET

I oppfølgingen av forslagene fra Samerettsutvalget legges det opp til en bred prosess. Det har i 2011 vært avholdt møter på politisk nivå med henholdsvis Sametinget og berørte fylkeskommuner. For å sikre at departementene er godt koordinerte i oppfølgingsarbeidet, er det etablert en arbeidsgruppe på embetsnivå.

Forslagene om henholdsvis en ny kartleggings- og anerkjennelseslov og en ny saksbehandlings- og konsultasjonslov følges opp først. Vurderingen av utvalgets forslag til lov om rettsforhold og disponering over grunn og naturressurser på Hålogalandsallmenningens grunn i Nordland og Troms (hålogalandsloven) utstår noe. I juni 2012 fikk Sametinget overlevert et skriftlig grunnlag for konsultasjoner om oppfølgingen av utvalgets forslag til ny saksbehandlings- og konsultasjonslov.

Samerettsutvalget har foreslått å etablere generelle saksbehandlingsregler for ivaretagelse av samiske interesser i en ny lov om saksbehandling og konsultasjoner. I årene etter at Samerettsutvalget avga sin innstilling, er det flere eksempler på at særlige saksbehandlingsregler for ivaretagelse av samiske interesser, vektleggingsregler mv. har kommet inn i sektorlovgivningen. Dette gjelder blant annet naturmangfoldloven, havressursloven og mineralloven (for mineralsaker i Finnmark). I det videre oppfølgingsarbeidet vil det være et spørsmål om denne typen regler eventuelt bør tas inn i sektorlovgivningen, eller utformes generelt.

OMRÅDEVERN

Forslag til verneplan for Gohteluoppal (Finnmark), forslag til verneplan for utvidelse av Øvre Anarjohka nasjonalpark (Finnmark) og forslag til verneplan for Lahku nasjonalpark (Nordland) er til sluttbehandling i Miljøverndepartementet. Det er gjennomført konsultasjoner og konsultert til enighet med Sametinget om verneplan for Lahku. Når det gjelder skogvern er det gjennomført konsultasjoner for 26 skogområder i Nord-Trøndelag hvor man kom til enighet.

LAKSEFORVALTNING

Miljøverndepartementet har konsultert Sametinget om nye reguleringer i laksefisket i Nord-Troms og Finnmark, uten at det ble oppnådd enighet.

Konsultasjoner om endringer i lakse- og innlandsfiske-loven ble holdt 21. november og 2. desember 2011. Det ble tatt inn en ny bestemmelse om

vektlegging av samiske interesser, samt foretatt noen mindre justeringer i tekst. Enighet ble oppnådd.

ROVVILTFORVALTNING

Direktoratet for naturforvaltning har ledet et utvalg som har utredet ny erstatningsordning for tamrein. Utvalget mener en framtidig erstatningsordning bør baseres på tilgjengelig kunnskap om rovvilt og reindrift. Ordningen må bli mer forutsigbar for rein-eier og enklere å administrere for fylkesmannen. En framtidig erstatningsordning må bygge på objektive kriterier som sikrer lik behandling i alle reinbeiteområder. Utvalget foreslår at dagens erstatningsordning endres til en ny kunnskapsbasert erstatningsmodell basert på rovviltfaglige og reindrifsfaglige beregningsmodeller. Gruppen legger til grunn at det fortsatt er siidaandelen som skal være mottaker av erstatningen, og at fylkesmannen fortsatt er behandlende myndighet. En ny erstatningsordning vil imidlertid kreve enklere søknadsprosedyrer enn dagens ordning. Miljøverndepartementet har sendt utvalgets rapport på høring med frist 1. juli 2012.

KULTURMINNEVERN

Sametinget er regional kulturminneforvaltning, på tilsvarende måte som fylkeskommunene, i saker som gjelder samiske kulturminneinteresser, jf. kulturminneloven § 28. Sametingets myndighetsområde er avgrenset til samiske kulturminner eldre enn 100 år. Kulturminnelovens virkeområde er hele landet. Det er derfor ikke definert et eget forvaltningsområde for Sametingets ansvar og oppgaver etter kulturminneloven.

Det er videre bredt anerkjent at samiske kulturminner er et viktig dokumentasjonsmateriale for samisk historie og forhistorie. Opprettelsen av en egen kulturminneforvaltning innebærer en anerkjennelse av at det eksisterer en egen samisk fortid.

Forvaltningen av samiske kulturminner er i brev av 20. desember 2004 delegert til Sametinget, inntil en ny forvaltningsordning er avklart.

Sametingets myndighet etter kulturminneloven følger av forskrift om faglig ansvarsfordeling mv. etter kulturminneloven, vedtatt av Miljøverndepartementet 29. mai 2000.

Vedtatt som Sametinget fatter i kulturminnesaker vil kunne påklages til Riksantikvaren. Miljøverndepartementet kan gi generelle retningslinjer for utøvelsen av delegert myndighet.

I tillegg til formell vedtakskompetanse etter kulturminneloven, omfatter Sametingets ansvar ivaretagelse av samiske kulturminnehensyn i plan- og byggesaker etter plan- og bygningsloven. Sametinget kan fremme innsigelse der planer er i strid med nasjonale og viktige regionale kulturminneinteresser. I likhet med fylkeskommunen har Sametinget et sam-

ordningsansvar og skal involvere forvaltningsmu-
seene og Riksantikvaren ved behov. Riksantikvaren
har etablert rutiner for tilfeller der Sametinget ikke
fremmer innsigelse til tross for at kulturminner og
kulturmiljøer av nasjonal verdi er truet. I slike tilfel-
ler skal Riksantikvaren varsles, slik at direktoratet
kan vurdere å overta planen og eventuelt fremme inn-
sigelse.

Sametinget har undertegnet særskilte samar-
beidsavtaler med de fylkeskommunene der samiske
kulturminner er vanligst forekommende.

Kulturminneloven § 4 første ledd, siste setning,
fastslår at samiske kulturminner eldre enn 100 år er
automatisk fredet. Det fremkommer av meldingen at
det er anerkjent at dagens lovgivning er utfordrende,
og Miljøverndepartementet har derfor tatt initiativ til
å se nærmere på om dagens bestemmelse skal endres
ved en lovendring. Målet bør i så fall være at bestem-
melsen reflekterer en større grad av forutsigbarhet
for eiere og for forvaltningen.

Riksantikvarens 10 bevaringsprogram ble varslet
igangsatt i St.meld. nr. 26 (2006–2007) Regjeringens
miljøpolitikk og rikets miljøtilstand. I meldingen ble
det foreslått et bevaringsprogram for automatisk fredet
samisk bygningsarv. Dette prosjektet er igangsatt
av Sametinget for å sikre at den automatisk fredete
samiske bygningsarven blir kartlagt og gjort tilgjen-
gelig for forvaltningens vurderinger gjennom kultur-
minnedatabasen Askeladden.

Over kap. 1429 post 50 Tilskot til samisk kultur-
minnearbeid i Prop. 1 S for Miljøverndepartementet,
er det for budsjettåret 2012 bevilget 3,093 mill. kro-
ner. Videre er det øremerket 1 mill. kroner over un-
derpost 72.5 vern og sikring av freda og andre særlig
verdifulle kulturmiljø og kulturlandskap til Ceavcca-
geadge/Mortensnes kulturminneområde i Nesseby
kommune. Registrering av samiske bygninger i regi
av Sametinget er tilført midler via Kunnskapsløftet,
2 mill. kroner i 2011 og ytterligere 2 mill. kroner i
2012. Registreringene vil måtte strekke seg over
minst 3 år, og det vil derfor være nødvendig å tilføre
prosjektet ytterligere midler.

1.2.7 Helse, sosial og omsorg

VIDEREUTDANNING BARNEVERN

Videreutdanningen Barnevern i et minoritetsper-
spektiv blir på ny etablert som et tilbud ved høgsko-
lene i Finnmark, Oslo, Lillehammer og Telemark fra
høsten 2012. Utdanningen er tidligere tilbudt ved
disse høgskolene i 2008 og 2009 og er deretter eva-
luert med positive resultater. Det samiske perspekti-
vet er vektlagt i utdanningen.

SATSINGSOMRÅDER INNEN SAMISKE HELSE- OG OMSORGSTJENESTER

Fra 2010–2013 er det igangsatt to 3-årige satsin-
ger innen helse- og omsorgstjenestene til personer
som har en samisk språklig og kulturell identitet: ett
3-årig prosjekt for nasjonalt utviklingssenter for den
samiske befolkningen og ett 3-årig program for per-
soner med demens som har samisk språklig og kultu-
rell bakgrunn.

Målet er å heve kvaliteten og øke kapasiteten i
tjenestetilbudene til den samiske pasienten og deres
pårørende ved at helsepersonell har fått økt kunnskap
og kulturforståelse, og at det er gode verktøy som er
tilgjengelig og tatt i bruk.

Målgruppen er ansatte i helse- og omsorgstjenes-
tene i kommuner i forvaltningsområdet for samisk
språk (Snåsa, Tysfjord, Lavangen, Kåfjord, Porsan-
ger, Kautokeino, Karasjok, Tana og Nesseby). Kå-
fjord kommune trakk seg høsten 2010 fra samarbei-
det, på grunn av krevende oppgaver i kommunen.

Hesledirektoratet vurderer at de to 3-årige satsin-
gene har vært viktige for å rette oppmerksomheten
mot økt kunnskap og kulturforståelse omkring den
samiske pasientens behov for tilrettelagte tjenester.
Det skal vurderes hvordan arbeidet bør følges opp et-
ter endt planperiode.

FORSKNING OG FOLKEHELSE

Senter for samisk helseforskning er i gang med
datainnsamling til undersøkelsen SAMINOR II. Un-
dersøkelsen vil kunne gi verdifulle data om folkehel-
sa i den samiske befolkningen. Datainnsamlingen må
nødvendigvis legges opp slik at man i tillegg til data
om samene samtidig også får data av generell gyldig-
het for den øvrige nordnorske befolkningen. Depar-
tementet vil vurdere om det er hensiktsmessig at sen-
teret får en større rolle i den regionale epidemiolo-
giske kunnskapsoppbyggingen som er nødvendig for
å ivareta samhandlingsreformens og folkehelselo-
vens intensjoner.

DEN SAMISKE DIMENSJONEN I RETTSPLEIEN

En arbeidsgruppe nedsatt av Domstoladministra-
sjonen, som hadde som mandat å vurdere den samis-
ke dimensjonen i rettsvesenet, avla sin rapport i ja-
nuar 2011. I rapporten foreslås flere tiltak innen
språk, kompetanse og rekruttering for at de alminne-
lige domstolene og jordskiftedomstolene skal styrke
sin ivaretagelse av forpliktelser overfor det samiske
folk.

Domstolsadministrasjonen har hatt rapporten på
høring, og vil bruke den i sitt videre arbeid med den
samiske dimensjonen i rettspleien.

OM FORHOLDET TIL KRIMINALOMSORGEN

Justis- og beredskapsdepartementet ønsket en gjennomgang av soningsforholdene for samiske innsatte og domfelte. Det ble nedsatt en arbeidsgruppe som skulle kartlegge behovet for ressurser og spesielle tiltak utover tilrettelegging for bruk av eget språk. Arbeidsgruppens rapport ble avlevert 31. desember 2011.

Arbeidsgruppen foreslår at det må iverksettes tiltak som kan bidra til å innfri samiske innsattes språklige rettigheter. De mener at kommunikasjon er bærebjelken i all kriminalomsorg, både med hensyn til rettssikkerhet, sikkerhetsarbeid og i tilbakeføringsarbeidet.

Justis- og beredskapsdepartementet ved kriminalomsorgens sentrale forvaltning har i denne forbindelse gjennomført en konferanse i Karasjok 7.–8. mai 2012. Temaet for konferansen var en videre oppfølging av arbeidsgruppens forslag. På bakgrunn av rapporten og konferansen vil kriminalomsorgens sentrale forvaltning i samarbeid med Sametinget utarbeide en handlingsplan.

SAMISKE PERSPEKTIVER I KOMMUNESEKTOREN

Fylkesmannen i Nordland har over flere år opparbeidet seg erfaringer knyttet til embetets veiledningsrolle overfor kommuner med samiske brukere. Fylkesmannen i Nordland igangsatte i 2011 et pilotprosjekt hvor målet blant annet er å få mer kunnskap om arbeidet med samiske saker i kommuner med samisk befolkning. Pilotprosjektet skal i første omgang avgrenses til barn og unges oppvekstvilkår, samisk språk, helse- og sosialtilbud og reindrift og arealpolitikk. Prosjektet finansieres av Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet.

KS, Sametinget, Kommunal- og regionaldepartementet og Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet har etablert et samarbeid hvor målsettingen blant annet er å kartlegge kommunesektorens utfordringer med å gi likeverdige tjenester til den samiske befolkningen. Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet fikk i mai 2012 overlevert rapporten «Kartlegging av samisk perspektiv i kommunesektoren», utarbeidet av Norut Alta.

Rapporten tegner et bilde av noen utfordringer som et utvalg kommuner har skissert. Flaskehalsene og barrierene for kommunene synes, ifølge Norut Alta, blant annet å være kostnader knyttet til det å være tospråklig kommune, mangel på personell med samisk språk og kulturkompetanse, ansvarliggjøring av rette myndighet (uklarhet mht. hvilke departement som har finansieringsansvar for tiltak), negative holdninger og liten kunnskap, og mangel på rutiner som ivaretar samiske hensyn i kommuneplanleggingen.

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet, Sametinget, KS, Kommunal- og regionaldepartementet og Kunnskapsdepartementet er enige om at det videre samarbeidet følges opp ved å se nærmere på eventuelle kostnader knyttet til samisk befolkning.

1.2.8 Internasjonal politikk

URFOLK I NORDOMRÅDENE

Regjeringens nordområdepolitikk skal bidra til å trygge urfolkenes språk, kultur, næringer og samfunnsnivå. I november 2011 la regjeringen fram stortingsmelding om nordområdene, jf. Meld. St. 7 (2011–2012) Nordområdene. Utvikling i nord handler om en bærekraftig sosial, kulturell og økonomisk utvikling, og respekt for miljøet og urfolks interesser og rettigheter. Regjeringen vil at nordområdepolitikken skal bidra til å trygge urfolks kultur og livsgrunnlag. Målet er å legge til rette for at urfolk skal kunne medvirke i planleggings- og beslutningsprosesser, forvaltning, miljøovervåking og forskning med sikte på å kunne nyttiggjøre seg de muligheter den framtidige utvikling i nord kan gi.

Regjeringen har jevnlig møter med Sametinget om nordområdespørsmål.

Utenriksdepartementet og Sametinget har to årlige møter for å drøfte Sametingets internasjonale arbeid og urfolksspørsmål av allmenn interesse og av grenseoverskridende karakter. Sametingspresidenten er fast medlem i den norske delegasjonen på ministermøter i Arktisk råd og Barentsrådet. Sametingsrepresentanter kan også delta ad hoc på andre internasjonale og regionale møter når relevante urfolksspørsmål står på dagsordenen. Utenriksdepartementet støtter Sametingets internasjonale virksomhet årlig med 1 mill. kroner i henhold til en femårig rammeavtale fra 2009, 650 000 kroner til FN-aktiviteter og 350 000 kroner til deltagelse i Barentsrådet og Arktisk råd. Utenriksdepartementet finansierer en egen urfolksrådgiver ved Det norske Barentssekretariatet. Sammen med Sametinget finansierer Utenriksdepartementet også en urfolksrådgiver ved det internasjonale Barentssekretariatet.

Samordningsforumet for nordområdene ble lansert i nordområdemeldingen og skal være en arena for samordning og drøfting av nordområdespørsmål mellom regjeringen og det regionale nivå i Nord-Norge. Sametingspresidenten er fast medlem. Forumet ledes av utenriksministeren, og fra regionen deltar fylkesrådslederene i Nordland og Troms, og fylkesordføreren i Finnmark. Første møte i samordningsforumet fant sted i Hammerfest 11. mai 2011.

Den tredje sameparlamentarikerkonferansen (med representanter for sametingene i Finland, Norge og Sverige) fant sted i november 2011. Konferansen framhevet viktigheten av urfolks fulle og effektive

ve deltakelse, og krevde at sametingene skulle få større innflytelse i arbeidet og prosessene innenfor Arktisk råd og Barentssamarbeidet. Barents urfolk-kongress, samlet i Kirkenes i mars 2012, ba likeledes om at urfolk i Barentsregionen må få en bredere og styrket omtale i Kirkenes I-erklæringen.

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet bidrar med midler til et 3-årig grenseoverskridende Interreg Sápmi-prosjekt, Skoltesamisk kultur over grenser (2010–2012). Prosjektet er et samarbeid mellom Østsamisk museum, Neiden og Enare museum, Finland, og samiske miljøer i Russland. Formålet er å styrke og utvikle skoltesamisk kultur, språk og identitet i Finland, Norge og Russland. Over Barents 2020 har Utenriksdepartementet i 2010 satt av 1,4 mill. kroner til to urfolksprosjekter (forprosjekt). Det første gjelder digital infrastruktur for språk og Universitetet i Tromsø arbeider med ny søknad om midler til oppfølgingsprosjekt. Det andre gjelder utredning og oppbygging av et samisk kompetansesenter på Kola.

I det norsk-russiske kultursamarbeidet etableres treårige samarbeidsprogrammer som trekker fram områder som gis ekstra oppmerksomhet i programperioden. Samisk kultur og urfolkskultur er ett av fem fokusområder i programperioden 2010–2012, og vil inngå også i kommende programperiode. Kulturdepartementet og Utenriksdepartementet har bidratt til kultursamarbeid innen urfolkskultur mellom Norge og Russland blant annet gjennom tilskudd til et kulturformidlingskontor som er etablert i Moskva i et samarbeid mellom Riddu Ridđu og Senter for nordlige folk og den russiske organisasjonen Raipon. Kulturdepartementet har også bidratt til utredning av et program for samiske kulturnæringsutøvere i Barentsregionen.

Utenriksdepartementet, gjennom Det norske Barentssekretariatet, støtter en rekke internasjonale prosjekter der samiske organisasjoner er viktige partnere.

Miljødepartementet har opprettet Framsenteret – Senter for klima og miljø i Tromsø, som også vil sette fokus på problemstillinger relatert til urfolk.

2. Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Lise Christoffersen, Håkon Haugli, Hilde Magnusson, Ingalill Olsen og Eirik Sivertsen, fra Fremskrittspartiet, Gjermund Hagesæter, Morten Ørsal Johansen og Åge Starheim, fra Høyre, Trond Helleland og Michael Tetzschner, fra Sosialistisk Venstreparti, lederen Aksel Hagen, fra Senterpartiet, Heidi Greni, og fra

Kristelig Folkeparti, Geir Jørgen Bekkevold, viser til Meld. St. 35 (2011–2012) Sameetingets virksomhet 2011.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, viser til at staten Norge opprinnelig er etablert på territoriet til to folk – samer og nordmenn – og at begge folkene har den samme rett til og det samme krav på å kunne utvikle sin kultur og sitt språk. Samene er et urfolk som har et folkerettslig krav på et særlig kulturvern.

Komiteen viser til at Sametinget er etablert gjennom sameloven for å etterleve Grunnloven § 110 a.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, viser til at det gir Sametinget en særstilling som folkevalgt organ med stor frihet. Sametinget har derfor også ansvar for de forvaltningsområder de er tillagt og prioritering av ulike formål innenfor de rammer som er til rådighet.

Flertallet har merket seg at ordningen med konsultasjoner ser ut til å fungere godt. Flertallet viser til at det i all hovedsak oppnås enighet eller delvis enighet gjennom konsultasjonene, og at dette bidrar til å sikre samiske interesser.

Flertallet har merket seg kritikken Sametinget framfører mot Landbruksdepartementet i forbindelse med konsultasjonsmøter om stortingsmeldingen om ny landbruks- og matpolitikk. Flertallet viser til at regjeringen og Sametinget har inngått en avtale om konsultasjonsprosedyrer, og forutsetter at disse følges opp.

Flertallet har merket seg at forskningsprogrammet Sametingsvalg. Velgere, partier, medier (2008–2011) viser til en negativ effekt av den nye valgordningen ved sametingsvalget i 2009. Flertallet understreker at det ikke er en ønsket effekt av endringen, og ber om at dette blir sentralt i drøftingene mellom regjeringen og Sametinget om tiltak. Flertallet ber også om at det vurderes å reversere endringen hvis man ikke finner tiltak som er tilstrekkelige for å øke valgdeltakelsen.

Flertallet har merket seg at Nordlandsforskning sin undersøkelse om bruk av samiske språk viser en positiv utvikling for sørsamisk og lulesamisk blant unge. Flertallet merker seg også på et mer overordnet nivå at muligheten for å bruke samisk overfor kommunene er varierende. Flertallet viser i denne sammenheng til flertallets merknad i kommuneproposisjonen 2011 (Innst. 345 S (2009–2010)), hvor flertallet ber regjeringen vurdere hvordan man bedre kan gi kommuner med samisk befolkning bedre rammebetingelser for å ivareta sine nasjonale og internasjonale forpliktelser, spesielt med hensyn til hvordan språklige og kulturelle behov ivaretas i velferdstilbudet. Flertallet mener dette vil være

et bidrag til at variasjonene i hvordan kommunene møter samiske språkbrukere dempes.

Komiteen viser til at reindriften er en viktig næring og en viktig kulturbærer. Omfanget av påkjørsel av rein på Nordlandsbanen gjør at flere strekninger er blant de prioriterte strekningene for iverksetting av tiltak. Komiteen har merket seg at det legges vekt på at samarbeid mellom aktørene er avgjørende, og understreker at alle parter må bidra til å få effektivt de nødvendige tiltakene. Komiteen registrerer videre at rovdyrsituasjonen oppleves som vanskelig i reindriftsnæringen. Komiteen viser i den sammenheng til rovviltforliket (Dokument 8:163 S (2010–2011)) i Stortinget, og understreker at dette ligger til grunn for forvaltningen og skal følges opp.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, har for øvrig ingen merknader, og foreslår at meldingen vedlegges protokollen.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at enhver med norsk statsborgerskap har de samme grunnleggende demokratiske, politiske og sivile rettigheter og friheter.

Disse medlemmer tar sterk avstand fra at kulturell og etnisk bakgrunn avgjør stemmerett og valgbarhet i sametingsvalg, og viser til Fremskrittspartiets grunnleggende menneskesyn om respekt for enkeltindividet uavhengig av kulturell bakgrunn eller etnisk opprinnelse. Disse medlemmer mener at et politisk system bygd på kulturell eller etnisk tilhørighet er helt uakseptabelt, da dette skaper grobunn for konflikter, gjennom å gi særskilte politiske, eidsrettslige eller andre særrettigheter.

Etter disse medlemmers syn er ikke same- ne å betrakte som et urfolk, men som en nasjonal minoritet på linje med jøder, norskfinnere (kvener), finn- skogfinnere, rom/romani og tatere.

Disse medlemmer viser til at grunnlaget for Sametinget er Samerettsutvalget, som ble oppnevnt ved kronprinsregentens resolusjon 10. oktober 1980 som et ledd i arbeidet for å skape forsoning etter konflikten om Alta-vassdraget. Prosessene som senere har gitt same- en rekke særrettigheter ble med andre ord satt i gang for å skape innenrikspolitisk ro, og ikke nødvendigvis for å styrke urfolks rettigheter eller leve opp til internasjonale konvensjoner.

Disse medlemmer finner grunn til å påpeke noen forhold vedrørende et enkeltkapittel i Meld. St. 35 (2011–2012). Det vises til meldingens kapittel 2.3 Samiske språk. Disse medlemmer merker seg at regjeringen ikke omtaler hvor mange som bruker samisk språk, at man ikke fører statistikk om hvor

mange som anvender samiske språk eller som har et samisk språk som morsmål.

Disse medlemmer mener et suksesskriterium for å bevare samiske språk og andre minoritets- språk er å måle om antall brukere over lengre tidspe- rioder har økt. Disse medlemmer er alt annet enn overbevist om at de virkemidler som i dag brukes oppfyller et slikt kriterium. Disse medlemmer viser til at språkstatistikk, eller oversikt over mors- målsbrukere for ulike nasjonale minoritetsspråk, er blitt etterspurt gjentatte ganger av rapportørene som overvåker Minoritetsspråkpakten i Europa og at Nor- ge er blitt kritisert av FNs rasediskrimineringskomité (CERD) for ikke å fremskaffe slik statistikk.

Disse medlemmer mener det er oppsichts- vekkende at regjeringen i meldingen ikke fremlegger noen form for empiri om hvor mye bruken av samiske språk øker, og mener regjeringen er passiv i forhold til å innhente slik kunnskap. Disse med- lemmer viser i denne sammenheng til at man i vårt naboland Finland fører slik statistikk og bruker den- ne i ulike former for samfunnsplanlegging, og dermed innretter tiltak også mot personer som har sa- miske språk som morsmål.

Disse medlemmer har merket seg Nord- landsforskning sin undersøkelse om bruk av samiske språk, men deler ikke komitéflertallets synspunkt om at undersøkelsen gir et udelt positivt bilde av utvik- lingen når det gjelder samiske språk og bruken av disse språkene. Disse medlemmer viser til at disse språkene fortsatt er sterkt truede, og at de siste 25 års virkemiddelbruk ikke har hatt den ønskede ef- fekt. Disse medlemmer viser også til at regje- ringen i Prop. 1 S (2012–2013) Statsbudsjettet 2013, Kunnskapsdepartementets fagproposisjon under kap. 225 Tiltak i grunnopplæringen, post 63 Tilskudd til samisk i grunnopplæringen, dokumenterer at antallet grunnskoleelever som velger samisk som første- og andrespråk har gått ned i perioden 2008–2012 med 14,5 pst., noe disse medlemmer mener ikke kan oppfattes som en suksess for den betydelige virke- middelbruken som er blitt gjort i forhold til samiske språk. Disse medlemmer mener dette tyder på en mislykket samepolitikk, men at et politisk flertall eklatant velger å overse dette og – i mangel av noe bedre, søker å videreføre denne.

Disse medlemmer vil ikke ta stilling til yt- terligere enkeltkapitler i Meld. St. 8 (2011–2012) et- tersom disse medlemmer foreslår å avvikle Sa- metinget, og viser til omtale av dette når Prop. 1 S (2012–2013) behandles, samt Innst. 134 S (2011– 2012), jf. Dokument 8:154 S (2010–2011).

3. Komiteens tilråding

vedtak:

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til meldingen og rår Stortinget til å gjøre slikt

Meld. St. 35 (2011–2012) – om Sametingets virksomhet 2011 – vedlegges protokollen.

Oslo, i kommunal- og forvaltningskomiteen, den 25. oktober 2012

Aksel Hagen
leder

Eirik Sivertsen
ordfører

Árv. 30 S

(2012–2013)

Gieldda- ja hálddašanlávdegotti árvalus Stuorradiggái

Died. St. 35 (2011–2012)

Gieldda- ja hálddašanlávdegotti árvalus Sámedikki 2011' doaimma birra

Stuorradiggái

1. Čoahkkáigeassu

1.1 Álggahus

Diedáhusas čujuhuvvo ahte Sámedikki dievasčoahkkín dohkkehii Sámedikki jagi 2011 jahkediedáhusa guovvamánu 23.b. 2012. Jahkediedáhus lea sáddejuvvon departementii sámelága § 1-3 mearrádusaid mielde. Dat lea stuorradiggediedáhusa mielddusin nr. 1, ja Sámedikki jagi 2011 rehketoallu lea mielde mielddusin nr. 2. Gieldda- ja hálddašanlávdegotti mearkkašemiid vuodul mat leat Árvalus 240 S (2011–2012), departemeanta ain áigu lágídit Sámedikki jahkediedáhusaid Stuorradiggái jahkásaš diedáhusas.

1.2 Ráddehusa bargu sámedipolihkalaš áššiiguin ja Sámedikki jahkediedáhusa čuovvoleapmi

1.2.1 Sámediggi

VISOGOVVA MII ČÁJEHA MAT RÁÐÐÁDALLAMIID LEAT ČAÐAHUVVON SÁMEDIKKIIN

Diedáhusas lea mielde visogovva mii čájeha mat ráddádallamiid leat leamaš Sámedikki ja departemeantaid ja direktoráhtaid gaskkas jagi 2011 ja gitta jagi 2012 miessemánu rádjai stáhtalaš eiseválddiid ja Sámedikki gaskasaš ráddádallansoahpamuša mielde. Bissovaš gulahallančoahkkimat čađahuvvojit maid, ja dasto lea departemeanttain ja Sámedikkis ja Sámedikkis ja direktoráhtain gulahallamat bođu áššiin.

RÁÐÐÁDALLANVUGIID GEAVAHEAPMI GO DEPARTEMEANTTAT BARGET DIEÐÁHUSAIGUIN MAT GALGET SÁDDEJUUVVOT STUORRADIGGÁI

Iešalddis stuorradiggediedáhus ii lea «doaimbidju» ráddádallanvugiid mearkkašumis, ja álgoálgus eai ráddádala diedáhusaid birra. Diedáhusas sáhtá dattetge leat okta doaimbidju dahje eanet mat gusket njuolga sámi beroštumiide, ja dalle sáhtá leat geatnegasvuohta ráddádallat dakkár doaimbajuid birra. Stuorradiggediedáhusat sáhttet leat mánggaláganat, ja muhtun dáhpáhusain livččii lunddolaš ahte departemeanta bargá ovtasráđiid Sámedikkiin olles diedáhusa dahje dan osiid hábmemis.

SÁMEDIGGEVÁLGA JA VÁLGADUTKAN

Sámelága § 2-3 mielde jienasteaddjit guđet leat Sámedikki jienastuslogus, sáhttet gielddain main leat unnit go 30 olbmo jienastuslogus, sámediggeválggain duššefal ovddalgihtii jienastit. Dát ortnet álgga-huvvui jagi 2009 sámediggeválggas.

Láhkaásahus sámediggeválgga birra nuppástahttojuvui jagi 2011, nu ahte sin lohku guđet leat čálihuvvon Sámedikki jienastuslohkui juohke gielddas, mearriduvvo maiddái daid jagiid go leat gieldda- ja fylkkadiggeválggat. Dát logut leat vuodđun go mearridit válgabiirriid mandáhtajuogu čuovvovaš sámediggeválgga várás. Logut leat maid vuodđun go galget mearridit main gielddain galgá boahhtevaš sámediggeválggas leat duššefal ovddalgihtii jienasteapmi, ja main gielddain galgá maid leat válgadiggi.

Golmmajahkásaš válgadutkanprográmma (2008–2011) čájeha ahte odđa váлгаortnet váikkuhii negatiivvalaččat jagi 2009 sámediggeválggas. Dutkan čájeha ahte daid jienastedjiid lohku guđet serve válggaide, lea unnon dain válgabiirriin maidda gullet ollu dat gielddat main leat unnit go 30 olbmo jienastuslogus.

Ahte jienasteddjiin lea vejolašvuohta jienastit ieš válgabeaivvi orru ollu váikkuheamen dasa man ollu jienasteaddjit servet sámediggeválgii. Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta áigu ovttas Sámedikkiin árvvoštallat doaibmabijuid mat galggašedje buoridit jienasteddjiid searvanlogu dain gielddain main jienasteaddjit besset jienastit duššefal ovddalgihtii.

Sámediggeválggat eai leat leamaš jeavddalaččat ja systemáhtalaččat dutkojuvvon, nugo válggat muduid leat dutkojuvvon Norggas 1960-logu rájes. Dutkanráđdi ruhtadii golmmajahkásaš válgadutkan-programma (2008–2011) su. 4 milj. kruvnain. Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta juolludii oktiibuot 600 000 kruvnna dutkamii. Departemeanta áigu ovttas Sámedikkiin árvvoštallat vejolaš ruhtadančovdosiid boahttevaš sámediggeválggaid dutkama várás.

DÁSSÉÁRVU JA VEALAHEAMI VUOSTÁLASTIN

Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeanta dieđihii Sd.dieđáhusas nr. 28 (2007–2008) Sámedipolitiikka ahte departemeanta sáhtta addit fágalaš ja ruđalaš doarjaga Sámedikki dásseárvvu doaibma-plána čuovvleapmái. Dán doarjaga dehálaš oassin lea ásaht virggi Gáldui – álgoálbmotvuoigatvuođaid gelbollašvuođaguovddáži. Virggi ruhtada Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeanta ovttas Sámedikkiin ja Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanttain. Virgi čatnasa prošehtii man namma lea «Sámi servodaga dásseárvu ja šláddjiivuohta». Prošeakta maŋŋonii jagi 2011 dannego ledje rabas virggit Gáldus ja vel guhkit áiggi buohcuvuođat. Muhtun doaimmat leat danne maŋŋonan ja jagi 2011 prošeaktadoarjaga oasis leat máhcahuvvon departemeanttaide. Prošeakta galgá fas álggahuvvot jagi 2013, ja prošeavtta ođđa loahpaheapmi lea mearriduvvon juovlamánu 31. beaivái 2014.

SÁMI STATISTIHKKA

Statihkalaš Guovddášdoaimmahat (SSB) lea almmuhan «Samisk statistikk 2012 / Sámi statistihka 2012» mas leat statistihkat mat gullet sámi servodatdilálašvuođaide Norggas. Dasa leat čohkkejuvvon ja ođasmahttojuvvon almmolaš sámi statistihkat, ja dat gokčet eanaš áššái gullevaš dilálašvuođaid. Prentosis oidno dattetge ahte leat muhtun statistihkkasuorggit mat eai leat mielde. Ulbmil lea dadistaga ovddidit ja viiddidit prentosa.

Sámi statistihka fágalaš guorahallanjoavku lea jagi 2008 rájes almmuhan jahkásaš raportta mas lea visogovva ja analysa mat čájehit sámi servodaga guovddáš sojuid ja ovdánanmearkkaid. Barggu ulbmil lea duohtadieđuid vuođu nanusmahttit árvvoštallamiid ja mearrádusaid várás mat gusket sámi servodahkii. Ođasmahttin-, hálddahus- ja girko-

departemeanta juolluda joavkku doibmii 1,127 milj. kruvnna jagi 2012, vrd. Prop. 1 S (2011–2012).

1.2.2 Oahpahussuorgi

MÁNÁIDGÁRDI

2013' dálvvi galgá stuorradiggedieđáhus boahpteáiggi mánáidgárddi birra almmuhuvvot. Sámediggi válđojuvvui mielde bargui jagi 2011 čavčča, ja proseassas lea jurdda doallat čoahkkimiid jeavddalaččat ja addit vejolašvuođaid buktit árvalusaid.

Nordlándda fylkkamánne lea jagi 2009 rájes jahkásaččat sádden bovdemiid Nordlándda, Davvi-Trøndelága ja Lulli-Trøndelága gielddaide main lea fállan kursaráiddu mánáidgárdebargiide. Kursaráidu galgá ovddidit máhtu sámegeielas ja sámi kultuvrras oppalohkái, muhto erenoamážit oarjilsámegeielas ja oarjilsámi kultuvrras. Fylkkamánne lágida kurssa ovttasráđiid Davvi-Trøndelága allaskuvllain. Jagi 2009 rájes leat golbma kursaráiddu ja 9 deaivvadeami lágiduvvon.

Nordlándda fylkkamánne lágida jahkásaččat julevsámi ja oarjilsámi mánáidgárde- ja skuvlakonferánssa.

Oahpahusdirektoráhtii lea jagi 2012 rájes fápmduvvon doaibmamušat mánáidgárdesuorggis, maid da gullet maiddái álgoálbmotdoaimmat.

Sámedikki diehtujuohkinmáhcstat mii lea sámi mánáid vástesaš mánáidgárdefálaldagaid birra, lea juogaduvvon gielddaide ja fylkkamánniide, ja lea biddjojuvvon olbmuid olámuddui Sámedikki ja Oahpahusdirektoráhta neahttasiidduide.

Fáddághpa giellabirrasa ja giellamovttiidahttima birra ja láidestusgihpa sirdima birra mánáidgárdis skuvllii jorgaluvvojedje davvisámegeillii ja oarjilsámegeillii jagi 2011. Ulbmil lei maid jorgalahttit gihppaga julevsámegeillii, muhto ii leat lihkostuvvan gávdnat jorgaleaddji.

Ođđa ulbmilmearrádus mánáidgárddiid várás dagahii dan ahte Mánáidgárddiid sisdoalu ja doaibmamušaid rámmaplána fertii veaháš nupástuhttojuvvot (čuovvumušnuppástusat). Ođasmahttojuvvon hápmi gárvánii gidđat 2011. Seammas álggahuvvui jorgaleapmi davvisámegeillii.

Jagi 2011 stáhtabušeahas juolluduvvui 14,1 milj. kruvnna Sámediggái sámi mánáidgárdesuorggi doaibmabijuide. Ruđat adnojuvvojit ee. mánáidgárddiid erenoamáš doarjjan, sámegeieloahpahusa doarjjan, oahpponeavvuid ja diehtujuohkin- ja rávvenbarguid ovddideapmái.

VUOĐDOOAHPAHUS

Jagi 2011 čavčča almmuhuvvui oahppouskádat sámi oahpponeavvuid várás. Uskádat lea Sámedikki ja IKT oahpahasguovddáža boadusin ja galgá leat lasáhussan sámi oahpponeavvuide ja šaddat maid dehálažžan oahpaheddjiid vásáhuslonohallamii.

Bargojoavku mas leat Sámedikki, Oahpahusdirektoráhta ja Máhttodepartemeanta ovddasteaddjit, lea evttohan rievdadit daid ohppiid fága- ja diibmojuogu geat ožžot sámegieloahpahusa.

Oddajagemánus 2012 almmuhii bargojoavku mii lea geahčadan makkár vejolašvuodat leat buoridit Ruota ja Norgga ovttasbarggu sámegieloahpahusas, iežas raportta. Joavku eavttuha dárkilat geahčadit ovttasbarggu alit oahpahusas ja meroštallat ovttasbarggu doaibmabijuid ja goluid, ja das deattuhit erenoamážit oahpaheaddjioahpahusa. Joavku árvalii maid geahčadit mo lea vejolaš buoridit diehtujuohkima dain ovttasbarganvejolašvuodaid birra mat dál leat, ja vel oahpponeavvoráhkadeami.

Sámegieloahpahusa doarjjaortnegiid árvvoštallamat maŋimus jagiid čájehit ee. ahte doarjjaoažžuin leat stuorra erohusat go geahččá maid sámegieloahpahus duodaid máksá ja maid doarjja gokčá. Danne lea Oahpahusdirektoráhta evttohan odđa málliid doarjagiid meroštallama várás. Máhttodepartemeanta lea árvvoštallamin daid meroštallanvugiid ja lea čilgen daid Sámediggái ja Ođasmahttin-, hálddahu- ja girkodepartementii.

ALIT OAHPPU

Nationála bestenstrategiija oččodit ohppiid sámi alit oahpahussii lea mearriduvvon áigodahkii 2011–2014. Bargo čuovvovuvvo jahkásaš doaibmabidjoplánaiguin. Máhttodepartemeanta lea áigodaga 2011–2012 juolludan 2,8 milj. kruvnna čuovvolit doaibmabidjoplána mii galgá bestet ohppiid sámi alit oahpahussii. Davvi-Trøndelága allaskuvla jodiha barggu mainna galget johtui bidjat doaibmaplána lagaš ovttasbarggus iežas bargoguimmiiguin Finnmarkku allaskuvllain, Sámi allaskuvllain, Romssa universitehtain ja Nordlándda universitehtain.

Máhttodepartemeanta lea nammadan bargojoavku mii galgá árvalit sierra rámmaplána sámi mánáidgárdeoahpaheddjiid oahpahusa várás. Dan bargui lea juolluduvvon 1 milj. kruvnna. Proseassa galgá sihkkarastit dakkár mánáidgárdeoahpaheddjiid oahpahusa mii lea heivehuvvon, profešuvdnavuodot ja man vuodus lea dutkan, ja hui dehálaš lea ahte sámi mánáidgárddiid dárbbut ja máhtut válđojuvvojit vuhtii. Sámi mánáidgárdeoahpaheddjiid oahpahusa vuodus galgá leat sámi kultuvra ja sámi servodat. Máhttodepartemeanta lea ožžon rámmaplána árvalusa. Dasto evttohus galgá sádejuvvot dábálaš gulas-kuddamii ovdalge loahpalaš lánkaásahus mearriduvvo.

DUTKAN

Klima for forskning-nammasaš stuorradiggediedáhusa čuovvoleapmin Máhttodepartemeanta nammadii jagi 2010 čavčča lándegotti mii galgá geahčadit sámi dutkama ja alit oahpahusa regionála,

nationala ja riikkaidgaskasaš perspektiivvas. Lándegotti man direktvra Nils A. Butenschøn jodihii, geigii iežas árvalusa geassemánu 20.b. 2012. Lándegotti árvvoštallamat leat sámi dutkama ja alit oahpahusa ovddideami dehálaš vuodđun.

1.2.3 Sámegielat

Diedáhusas čujuhuvvo ahte ráddehus lea Sd.diedáhusa nr. 28 (2007–2008) Sámpolitihkka ja Sámegielaid doaibmaplána bokte váldán badjelasas ovddasvástádussan sihkkarastit sámegielaid ovdaneami. Ráddehusa badjeulbmil bargguinis sámegielaguin lea ahte davvisámegiella, julevsámegiella ja oarjilsámegiella galget ovdánit ealli giellan maiddá boahhteáiggisge. Ulbmil lea stuorradit sámegielaid geavaheddjiid logu ja buoridit sámegielaid oinnolašvuoda almmolašvuodas. Dehálaš ulbmilsuorgi lea maid ahte mánát galget oahppat sámegiela mánáidgárddiin ja miehtá skuvlavázzima. Nuortasámegiela ja bihtánsámegiela dáfus ángiruššamii gullet ráđjarastideaddji proševttat mat álggahuvvojit giellaid duohtadilis.

Diedáhusas boahťa ovdan ahte gielladain ja fylkagielladain lea dehálaš rolla dán barggus mii galgá nanusmahtit sámegielaid. Divttasvuona suohkana Nordlánddas ja Snoasa suohkana Davvi-Trøndelágas searvan sámegiela hálddašanguvlui lea buktán lasi árvvu julevsámegillii ja oarjilsámegillii ja buoridan daid giellaid geavaheami. Dasto lea Loabága suohkana Romssa fylkkas searvan hálddašanguvlui dagahan dan, ahte giellageavaheami davvisámegiela guovllus mas giella guhkit áiggi lea leamaš áitojuvvon, lea lassánan.

Giellateknologiija ovddideapmi lea dehálaš go dat álkidahtta sámegielaid geavaheami buot servodatsurggiin. Ráddehusa bealis lea danne leamaš dehálaš ángiruššansuorgi dat, ahte ráhkaduvvojit riektáčállinprográmmat ja divvunprográmmat davvisámegiela, julevsámegiela ja oarjilsámegiela várás.

Maŋimus jagiid leat vásihan ahte olbmot fárrejit sámi guovlluin. ja ahte mángga sámi guovllus olmmošlohku njiedjá. Juovlamánu 2011 iskkadeapmi čájeha ahte mealgadii njealjis logi olbmot leat guodđán sámi guovlluid ja ássan gávpoigiidda. Vai sámegielat ja sámi kultuvra ovdánivčče, de lea dehálaš ahte dilálašvuodát lánččojuvvojit sámegielaid geavaheapmái dain báikkiin gos sámit ássat. Ođasmahttin-, hálddahu- ja girkodepartemeanta danne áigu oassin dasa go geahčada sámelága giellanjuolggadusaid, árvvoštallat leago dárbu heivehit njuolggadusaid buorebut odđa ássanministarii.

SÁMEGIELAID DOAIBMAPLÁNA

Sámegielaid doaibmaplána almmuhuvvui 2009' gida. Dat addá dievas gova barggus mii lea jodus sámegielaguin buot surggiin ja servodatosiin.

Ángiruššama ulbmil lea vuosttažettiin dat, ahte sámegielaide oahpahus ja oahpahallan, almmolaš fálladagat sámegillii ja sámegielaide almmolaš oidnosii buktin galget buoriduvvot. Doaibmaplána vuosttaš stáhtusraporta almmuhuvvui 2011' guovvamánus. Boahte stáhtusraporta galgá almmuhuvvot 2013' gida.

SÁMELÁGA GIELLANJUOLGGADUSAID OÐÐASIS GEAHCÁDEAPMI

Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta lea álggahan barggu mas geahčadit sámelága giellanjuolggadusaid sámelága 2007' giellanjuolggadusaid árvvoštallama vuodul. Bargu čadahuvvo gulahalađettiin Sámedikkiin. Guovddáš ášši lea mo riikkaidgaskasaš geatnegasvuodát leat čadahuvvon Norgga rievttis, ee. Eurohpá regiovdna- ja unnitlohkogielaide lihttu. Nubbi dehálaš ášši geahčadeamis lea dat, mo geatnegasvuodát váikkuhit namahuvvon golmma sámegillii. Lassin departemeanta áigu ovttasráđiid Sámedikkiin dárkilat geahčadit makkár gielladilli sámegielaigiin lea stuorát čoahkkebáikkiin ja gávpogiin.

SÁMEGIELAID GEAVAHEAMI ISKKADEAPMI

Nordlándadutkan lea čadahán iskkademiid sámegielaide geavaheamis Sámedikki namas ja ruhtadoarjagiiguin maid Máhttodepartemeanta ja Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta leat juolludan. Giellaiskkadeapmi čájeha ahte oarjilsámegiela ja julevsámegiela ovdáneapmi lea posiitiiva. Eanet nuorat áddejit ja geavahit oarjilsámegiela ja julevsámegiela go sin váhnenbuolva. Badjedási dáfus iskkadeapmi čájeha ahte viehka ollu olbmot válljejit geavahit dárogiela maiddái eará sámegielaigiin. Diedáhusas čujuhuvvo ahte dát vuorjá go smiehtá sámegiela boahteáiggi geavahusgiellan. Dasto leat erohusat das mo gielddat vuostáiváldet iežaset sámegiela ássiid. Ahte gielddain lea sámegiela máhttu, lea dehálaš, ja sihke Sámedikkis ja ráđdehusas leat jođus mánga doaibmabiju mat galggašedje movttiidahit nuoraid váldit sámegielaohpu.

GIELLAGUOVDDÁŽAT

Sámedikki ulbmil lea ahte galget lassánit eanet ealli ja aktiiva arenát sámegielaide várás. Ráđdehus doarju dan ulbmila. Stuorravuona giellaguovddáš, mii lea Norgga vuosttaš mánggagielaš giellaguovddáš, lea doaibman jo 2010' ođđajagemánu rájes. Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta lea leamaš mielde ruhtadeamen guovddáša, ovttas Romssa fylkkasuohkaniin, Stuorravuona suohkaniin ja Sámedikkiin.

1.2.4 Kultuvra

Ruđat sámi doaibmabijuide mat leat Kulturdepartemeantta bušeahtas leat eanaš čohkkejuvvon kapihttali 320 Dábálaš kulturulbmilat, postii 53 Sámediggi. Ruđat sirdojuvvojit Sámediggái, ja Sámedikki ovddasvástáduš lea vuoruhit dán rámma siskkoabealde ja fuolahit ahte ruđat geavahuvvojit buoremus lági mielde vai nannejit ja seailluhit sámi kultuvrra.

Juolludeamit Sámediggái kulturulbmiliid várás, mat leat kapihttalis 320, poasttas 53 leat jagi 2012 su. 70,4 milj. kruvnna stuoru. Jagi 2005 rájes poastta juolludeamit leat sturron su. 38 milj. kruvnna.

UNESCO' KONVENŠUVDNA IMMATERIÁLA KULTURÁRBBI GÁHTTEMA BIRRA

Norgga kulturráđis lea operatiiva ovddasvástáduš jodihit UNESCO immateriála kulturárbbi gáhttema konvenšuvnna ollašuttima Norggas. Kulturráđdi lea ásahan buriid oktavuodaid Sámediggái digaštallat mo konvenšuvdna sáhtáši ollašuttuojuvvot sámi guovlluin. Sámi museafierpmádat ja Sámi allaskuvla Guovdageainnus leat maid mielde dán bargguš.

SÁMI MEDIAFÁLALDAT

Guokte sámi beaiveaviissa, Ávvir ja Ságat, ožžo buvttadandoarjagiid jagi 2011, vrd. stáhtabušeahta kapihttala 335, poastta 75. Dasto vel ožžo báikkálaš aviissat Nord-Salten ja Snåninggen doarjaga buvttadit aviisasiidduid julevsámegillii ja oarjilsámegillii. Jagi 2012 bušeahtas poasta stuorruđuvvui nu ahte šattai 23,4 milj. kruvnna stuoru.

Departemeanta addá doarjagiid Riikkaidgaskasaš sámi filbmaguovddáži (ISF:i) stáhtabušeahta kapihttalis 334, poasttas 73.

NRK galgá njuolggadusaid mielde váikkuhit sámi giela, identitehta ja kultuvrra nannemii, ja dat galgá sáddet beaivválaš sáddagiid sámi álbmogii ja jeavddalaš prográmmaid sámegillii mat leat mánáid ja nuoraid várás. NRK Sápmi fállá beaivválaččat ođđasiid radios, TV:s, Interneahtas ja Teaksta-TV:s.

Gávppálaš dábálaš radiofitnodagat P4 ja Radio Norge leat iežaset sáddenlobiid prográmmaeavttuid geažil geatnegahtán iežaset sáddet sámegiela ja sámiguoskevaš prográmmaid.

OÐÐA SÁMI KULTURVISTIID VISSOLÁIGORUHTADEAPMI

Stuorradiggediedáhusa mielde Sámedikkis dat galgá leat ovddasvástáduš válljet maid guovddáš sámi huksenprošeavttaid dat vuoruhá. Ornet mearkkaša ahte Sámediggi, jus viessoláiggu ja doaibmagoluid ii leat ollásit vejolaš ruhtadit ođđasis vuoruhettiin Sámedikki rievdatkeahes bušeahttarámmaid siskkoabealde, de Sámediggi ferte Kulturdepartemeanttain váldit ovdan ášši lassadoar-

jagiid birra mat galggašedje oassin ruhtadit vies-soláiggu ja lassánan doaibmagoluid. Ovdalگو Sámediggi sáhtta álggahit odđa proševttaid mat gáibidivčče lasi stáhtadoarjaga, de fertjeit sisdoalu rámmat, viidodat ja ekonomii ja guđege bođu proševtta ja boahhtevaš viessoláiggu ja doaibmagoluid ruhtadeapmi čielggaduvvot Kulturdepartemeanttain ortnega sohppojuvvon bargovugiid mielde. Jus galget lasihuvvot doarjagat, de Stuorradiggi galgá daid juolludit jahkásaš juolludeapmin stáhtabušehta kapihttalas 320, poasttas 53 Sámediggi. Jus prošekta čadahuvvo stáhtalaš huksenprošektan mii lea Statsbygg namas, de lassin prošekterema ja huksema goluid várás juolluduvvojit ruđat kapihttalas 2445 Statsbygg.

1.2.5 Ealáhusat

EANADOALLU

Diedáhusas čujuhuvvo ahte Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta lea čadahán viiddis prošessa mas ollu olbmot leat leamaš mielde, vai oázžu árvalusaid stuorradiggediedáhusii eanadoallo- ja borramušpolitihka birra.

Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta áigu bovdet Sámedikki ovttasbargui go čadaha oasi doaibmabijuin mat válđojuvvot ovdan diedáhusas. Departemeanta áigu maid bovdet ráđđádallamiidda main šaddá leat sáhka doaibmabijuin mat gullet ráđđádallansoahpamuša mearráđusaid vuollái.

Stuorradiggi lea giedahaladettiinis Died. Sd. 9 (2011–2012) Eanadoallo- ja biebmopolitihka bidjan vuodđun borramušsihkarvuoda, riikkaviidosas eanadoalu, lasi árvobuvttadeami ja ceavzilis eanadoalu, mat galget leat eanadoallopolitihka vuodđoulbmilat.

Sámi eanadoalu vástesaš doaibmabijut čadahuvvojit ollislaš eanadoallopolitihka siskko-bealde. Dát ii guoskka duššefal ekonomalaš váikkuhangaskaomiide, muhto maiddái biras- ja resursapolitihkkii, borramušpolitihkalaš doaibmabijuid deattuheapmái, ealáhusovddideapmái ja opmodat- ja ássanpolitihkkii.

Diedáhusas namuhit iešguđet doarjjaortnegiid mat maiddái bohtet sámi eanadollui buorin.

Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta áigu nannusmahttit badjogaseanadoalu ja ártkalaš eanadoalu ángiruššama, mii lea oassi ráđđehusa barggus mainna áigumuš lea ovddidit várreguovlluid ja davviguovlluid. Ártkalaš eanadoallu buvttada álgoávdnasiid main kvalitehta lea erenoamáš buorre, ja mat addet vejolašvuodaid, eai duššefal eanadoallo- ja borramušbuvttadeapmái, muhto maiddái vejolašvuhtii buvttadit earáge gálvvuid ja bálvalusaid, omd. borramušsuorggis ja mátkeealáhusuorggis. Eambbo árvobuvttadeapmi gáibida báikkálaš álggahanálšša, odđa máhtu ja báikkálaččaid ovttasbarggu eará ealáhusbirrasiguin, dutkamiin ja háld-

dahusain. Go Eanadoallo- ja borramušdepartemeanta lokte giliealáhusaid, de áigu geahčadit dárkilat mo lea vejolaš buorebut geavahit davviguovlluid vejolašvuodaid ovttasráđiid eará ealáhusaiguin.

Sámediggi ja Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta leat ásahan dehálaš ja bissovaš geavada čoačkimiin eanadoallošiehtadallamiid ovdalaš, ee. čálalaš ávdnasiid sáddet departementii. Dát oktavuohta Sámediggái čuovvoluvvui maiddái jagi 2011.

BOAZODOALLU

Diedáhusas boahá ovdan ahte boazodoallu lea álo adnojuvvon áibbas erenoamáš sámi ealáhussan ja dohkkehuvvon danin. Nátionála geatnegasvuodaid vuodul, mat vulget Vuodđolágas, ja geatnegasvuodaid vuodul mat leat álbmotrievtti njuolggadusain mat giedahallet álgoálbmogiid ja unnitloguid, de boazodoallopolitihka adnojuvvo dábálaš sáme- ja servodatpolitihka oassin. Boazodoallopolitihka lea danne huksejuvvon guovtti iehčanas vuđđui: ealáhuspolitihkalaš buvttadusárvvu vuđđui ja sámpolitihkalaš kulturárvvu vuđđui.

Guktii jagis Stuorradiggi giedahallá boazodoallopolitihka, namalassii jahkásaš boazodoallosoahpamuša proposišuvnna oktavuodas ja go jahkásaš stáhtabušehta giedahallojuvvo. Jahkásaš boazodoallošiehtadallamiin Sámedikkis lea dárkojeaddji sajádat ja čuovvu šiehtadallamiid. Dat mearkkaša dange, ahte Sámedikki ovddasteaddji čuovvu stáhta siskkáldas šiehtadallančoačkimiid. Dasto addá Boazodoalu válđošiehtadusa § 4 Sámediggái vejolašvuoda buktit cealkámuša boazodoallosoahpamuša birra ovdalگو Stuorradiggi giedahallá jagi stuorradiggeproposišuvnna boazodoallosoahpamuša birra.

Sámediggi ovddidii iežas árvalusa jagi 2012/2013 Boazodoallosoahpamuššii mii guoskkai čuovvovaš surggiide: Ovttasbargu ja ráđđádallamat departemeanttain boazodoallopolitihka birra, soahpamuša váikkuhangaskaopmeortnegat, boazodoalu eatnamat, boraspiret, boazodoalu divadat, dearvvašvuolta, ovttadássásašvuolta, gávpemárkandilli ja boazologuid heivehallamat.

Šiehtadallamat loahpahuvojedje guovvamánu 23.b. 2012. Soahpamuš siskkilda boazoealáhusa ekonomalaš doaibmabijuid mat leat oktiibuot 104,5 milj. stuoru. Dát mearkkaša ahte dat lea 2,5 milj. kruvna eambbo ovddibu ektui.

Jagi 2012/2013 boazodoallosoahpamuša válđoulbmil lea buoridit buvttadusa gávpemárkana várás ja árvoháhkama. Soahpamuš mearkkaša ahte eanaš dat doarjagat bisuhuvvojit go buvttadeapmi lea doarvái stuoris. Dát doarjagat galget lasihit njuovvamiid ja buvttadeami, ja seammás dat buoridit boazodolliid ovddalgihtii diehtima.

Soahpamuš mearkkaša ahte Boazodoalu árvo- buvttadanprográmma loahpahuvvo, ja ahte áсахuvvo odđa prográmma boazodollui mii vástida Eanadoallosoahpamuša báikkálaš borramušaid prográmmii. Odđa prográmma galgá heivehuvvot boazodoalu hástalusaide. Prográmmii galget seammás gullat boazodoalu mátkeealáhusvuđot ealáhusovddideapmi, ja vel boazodoalu ja muohkadanfitnodagaid ovttasbargandoaibmabijut.

Áššebealit leat maid soahpan áсахit sierra ortnega boazodollui mii lea oahppan- ja fuollavuđot bálvalusaid várás. Soahpamušbealit atnet oahppan- ja fuollavuđot bálvalusaid ealáhusovddideaddji doaibmabidjun ja boazodoalu vejolašvuohtan buoridit dietnasa. Lassin dakkár ortnet lea mielde huksemin boazodollui positiiva beaggima. Ortnet galgá leat heivehuvvon ealáhusa kultuvrii ja erenoamášvuhtii.

Diedáhusas čujuhuvvo ahte giedahaladettiin Dieđ. Sd. 9 (2011–2012) Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta doarjjui Stuorradikki eanetlohku ráđdehusa boazodoallopoltiikka. Árvalusastis Ealáhuslávdegoddi čujuhii dasa, ahte ráđdehus dáhttu sihkkarastit ceavzilis boazodoalloealáhusa boazologuid heivehallamiin, massimiid unnidemiin ja buvttadeami buoridemiin. Dan oktavuodas lávdegoddi deattuhii dehálažžan ahte boazologut geahpeduvvojit dain guovlluin gos leat menddo ollu bohccot, ja ahte dat lea hui dehálaš go galgat vuhtii váldit elliid buorredilálašvuoda.

Ráđdehusa barggu oktavuodas, man ulbmil lei álkkásmahhtit ja beavttálmahtit boazodoalu almmolaš hálddašeami, de deattuhuvvui ahte boazodoallopoltiikka čadaheapmi eaktuda ealáhusa beaktiilis almmolaš hálddašeami. Dasto deattuhuvvui datge, ahte hálddahus ferte sáhttit bisuhit buori gulahallama ja ovttasdoaibmama boazodoaluin ja servodagain muđuid. Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta gulahallá ja ráđdádallá Sámedikkiin ja Norgga boazosápmelaččaid riikaserviin almmolaš hálddašeami nuppástuhttima birra. Dál departemeanta ráđdádallá Sámedikkiin áššis.

Mii guoská norgga-ruota rájáidrastideaddji boazodollui, ja ráđdádallamiidda Norgga-Suoma gaskasaš konvenšuvnna birra, mii siskilda boazoáiddiid huksemiid jna., de Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta čujuha gieskat ovddiduvvon proposišuvdnii 104 S (2011–2012) Boazodoallosoahpamuš 2012–2013, ja jagi 2012 stáhtabušehta nuppástusaide.

BOHCCUID VUDDJOMAT

Johtalusministtar oaččui 2011' miessemánus Ruovdemáđiilágádusa doaibmaplána mii giedahallá bohccuid togavuddjomiid eastadeami. Doaibmaplána čalmmustahtá doaibmabijuid mat galggašedje eastadit sarvvaid, bohccuid ja sávzzaid togavuddjomiid.

Dat gokčá vuos álggos 6-jahkáša áigodaga, jagi 2012 rájás jagi 2017 rádjai, ja dasa stáhta juolluda gaskamearálaččat 10 milj. kruvna plánaáigodaga juohke jahkái. Vai sáhttit ulbmila mielde geahpedit vuddjomiid 1 400 eallái jagi 2013, de lea dárbu ahte Ruovdemáđiilágádus ja báikkálaš eiseválddit ja doaibmit bures barget ovttas. Nordlándda ruovdemáđiijas leat mánja gaska mat bohccovuddjomiid geažil leat buorideaddji doaibmabijuid vuoruhuvvon gaskkat.

FINNMÁRKKU RIDDOGUOLÁSTUSLÁVDEGOTTI ČUOVVOLEAPMI

Guolástus- ja riddodepartemeantas ja Sámedikkis ledje leamaš mánja ráđdádallanvuoru, de miessemánus 2011 guolástus- ja riddoministtar ja Sámediggeráđdi bohte ovttamielalašvuhtii das, ahte galget čadahuvvot doaibmabijut ja lánhanuppástusat Finnmárku riddoguolástuslávdegotti čielggadeami (NOU 2008: 5) čuovvoleapmin. Seammás bealit ledje ovtta oaivilis das, ahte sis lea goappáge bealis sierra áddejupmi das, man garrasat álbmotrievttálaš geatnegasvuodat leat guolástusáššiin. Árvalusat bid-djojuvvojedje ovdan Stuorradiggái Proposišuvnna 70 L (2011–2012) Oasseváldilága, áhperesursalága ja finnmárkkulága nuppástusat njukčamánu 16.b. 2012.

Diedáhusas čujuhuvvo ahte Stuorradiggi mearridii geassemánu 11.b. 2012 ahte lágain nannejuvvo vuoigatvuohta guolástit – dihto eavttuid mielde – buohkaide guđet ássat Finnmárkkus, Davvi-Romssas ja eará Romssa ja Nordlándda guovlluin gos mearrasámit leat ássan vissis áiggi. Lassin mearridii Stuorradiggi áhperesursalága ja oasseváldilága odđa mearrádusain ahte Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuodat galget čielgasit boahit ovdan. Stuorradiggi mearridii maiddái odđa mearrádusa áhperesursaláhkii ahte departemeanta sáhtá áсахit vuotnabivdolávdegotti Finnmárku, Romssa ja Nordlándda várás. Departemeanta sáhtá addit dárkilat njuolggadusaid lávdegotti čoahkkádusa ja doaibmamušaid birra.

Stuorradiggi mearridii viidáseappot dahkat nuppástuhttimiid finnmárkkuláhkii mat rahpet dakkár vejolašvuodaid ahte Finnmárkokommišuvdnage galgá čielggadit gáibádusaid oktasaš dahje oktagaslaš vuoigatvuođaid birra Finnmárku mearra- ja vuotnaguovlluide jus giige vuoigatvuođalaš beroštumiin dan gáibida. Jus dát leaš áige guovdil dain guovlluin mat leat Finnmárku olggobealde, de ferte árvoštallojuvvo Sámevuoigatvuođalávdegotti II barggu čuovvoleamis.

Láhkaproposišuvnna ráđdehus árvalii seammás muhtun doaibmabijuid mat eai gáibit lánhanuppástusa. Ee. lea várrejuvvon lasseearri doaibmaviidodaga

rabas joavkku várás. Jahkái 2011 ja jahkái 2012 lea jo várrejuvvon 3000 tonnasaš dorskelassearri.

Lassin árvalii ráđdehus gielidit guolástemi vuotnalinnjaid siskko-bealde go guolástusfanas lea eambo go 15 mehter guhku, muhto vejolaš galgá leat spiehkastit gildosis. Dasto galgá bargu ain joatkit ásaht Guolástus- ja riddodepartemeantta ja Sámedikki gaskii rámmasoahtpamuša ráđđádallamiid birra guolástusáššiin. Guolástus- ja riddodepartemeanta áigu sierra proseassain čuovvolit gažaldaga galgágo áhahuvvot vuotnabivdolávdegoddi (dan vejolaš čoahtkádusa, bargomearrádusa ja bargodoaimmaid), gildosa guolástit vuotnalinnjaid siskko-bealde ja rámmasoahtpamuša ásaheami.

GUOLÁSTUSREGULEREMAT/GONAGASREABBÁ

Sierranas guolástemiid reguleremiid oktavuodas Sámediggi ja Guolástusdirektoráhta, ja Sámediggi ja Guolástusdepartemeanta, leat doallan mánga čoahtkima jagi 2011 ja dássázi jahkái 2012. Jagi 2011 rájes leat Sámedikki ja Guolástusdirektoráhta gaskasaš doibmii áhahuvvon eambo formála bargovuogit dakkár áššiid giedahallama várás, ja Sámediggi lea dovddahan ahte sii leat ovttasráđiid Guolástusdirektoráhtain huksen buori ovttasbarggu guolástusreguleremiid hárrái.

FÁPMOHUKSEN

Diedáhusas čájeha visogovva mii čájeha čadahuvvun ráđđádallamiid, ahte Norgga čázádat- ja energijadirektoráhta lea čadahán mánggaid ráđđádallamiid Sámedikkiin áššiid birra mat mearriduvvojit ovttain mearrádusain. Direktoráhta vásiha, ahte lea hástaleaddji bargu čadahit ráđđádallamiid fápmohuksensuorggis. Čujuhuvvo ahte direktoráhta oaidná dárbbu dárkilat čielggademiide ja láiddanjuolggadusaide mat galget gustot go guovddáš eiseválddit geavatláččat čadahit ráđđádallamiid áššiin mat mearriduvvojit ovttain mearrádusain.

1.2.6 *Areála- ja biraspolitihkka*

OĐDASIS NAMMADUVVON SÁME VUOIGATVUOĐALÁVDEGOTTI ÁRVALUSAID ČUOVVOLEAPMI

Sámevuogitvuodálávdegotti árvalusaid čuovvoleami oktavuodas áigumuš lea lágídit viiddis proseassa. Jagis 2011 ledje čoahtkimat politihkalaš dásis Sámedikkiin ja guoskevaš fylkkagielddaiguin. Sihkkarastin dihtii ahte departemeanttat doibmet bures ovttas čuovvolanbarggus, de lea áhahuvvun bargujoavku ámmátolbmodásis.

Árvalusat odđa kárten- ja dohkkehanlága ja odđa áššegiedahallan- ja ráđđádallanlága birra čuovvoluvvojit ovddimusat. Vuordit veahás ferte árvvoštallan, mas giedahallet lávdegotti árvalusaid láhkii mii guoská riektedilálašvuodaide ja eana- ja

luondduresurssaid geavaheapmái Hålogalánda almmolaš eatnamiin Nordlándas ja Romssas (hålogalánddaláhka). Geassemánus 2012 Sámediggi geigejuvvui čálalaš vuoddu daidda ráđđádallamiidda main giedahallojuvvot galgá lávdegotti árvalusa čuovvoleapmi, mii guoská odđa áššegiedahallan- ja ráđđádallanláhkii.

Sámevuogitvuodálávdegoddi lea árvalan ásaht dábalaš áššegiedahallannjuolggadusaid mat gozihit sámi beroštumiid odđa lágas mii mearrida áššegiedahallama ja ráđđádallamiid. Daid jagiid mat čuvvo Sámevuogitvuodálávdegotti čielggadeami leat mánga ovddamearka das, ahte suorgelágaide leat bohtán sierra áššegiedahallannjuolggadusat sámi beroštumiid vuhtiváldima birra, deattuhanjuolggadusat jna. Dása gullet ee. luonddušláddjiivuodáláhka, áhperesursaláhka ja minerálahka (Finnmárku minerálaáššiid várás). Čuovvolanbarggus čuožžila dat gažaldat, galgetgo dákkár juolggadusat váldojuvvot mielde suorgelágaide, vai hábmejuvvot oppaláččat.

GUOVLOGÁHTTEN

Árvaluvvun gáhttenplána Gohteluobbala várás (Finnmárku), árvaluvvun gáhttenplána Bajit Anárjoga álbmotmeaheci várás (Finnmárku) ja árvaluvvun gáhttenplána Láhku álbmotmeaheci várás (Nordlánda) lea Birasgáhttenpartemeanta dál giedahallamin loahpalaččat. Ráđđádallamat leat čadahuvvun ja ovttamielalášvuotta lea Sámedikkiin Láhku gáhttenplána hárrái. Vuovdesuodjalusa oktavuodas leat 26 Davvi-Trøndelága meahceguovllu birra leamaš ráđđádallamat mat leat loahpahuvvun ovttamielalášvuodain.

LUOSSAHÁLDDAŠEAPMI

Birasgáhttenpartemeanta lea ráđđádallan Sámedikkiin Davvi-Romssa ja Finnmárku luossabivdu odđa reguleremiid birra, muhto ii leat vel ovttamielalášvuotta.

Ráđđádallamat luossa- ja sáivaguollelága nupástusaid birra dollojuvvojedje skábmamánu 21.b. ja juovlamánu 2.b. 2011. Odđa mearrádus váldojuvvui láhkii sámi beroštumiid deattuheami birra, ja unnibuš dárkilastimat dahkkojuvvojedje teavsttas. Ráđđádallamiid boadus lei ovttamielalášvuotta.

BORASPIREHÁLDDAŠEAPMI

Luondduhálddašandirektoráhta lea jodihan lávdegotti mii lea čielggadan bohccuid odđa buhtadanortnega. Lávdegoddi oaivvilda ahte boahhteáigásaš buhtadanortnega vuodas berre leat dohkálaš dieđut boraspiriid ja bohccuid birra. Ortnet ferte šaddat eambo ovddalgihtii árvidahtti boazodolliide ja álkit hálddašit fylkkamánii. Boahhteáigásaš buhtadanortnega vuoddu fertejit leat objektiivva eavttut mat sihkk-

karastet ovttalágan giedahallama buot boazoguo-
luin. Lávdegoddi evttoha ahte dáláš buhtadanortnet
galgá nuppástuhttojuvvot odđa máhttovuodot buhta-
danmállen man vuodus leat boraspirefágalaš ja
boazodoallofágalaš meroštallanmálet. Joavku oaiv-
vilda ahte siiddat dat ain galget oazžut buhtadasa, ja
ahte fylkkamánne ain galgá leat giedahalli eiseváldi.
Odđa buhtadanortnet dattetge gáibida álkit ohcanvu-
giid go daid mat dál geavahuvvojit. Birasgáhttende-
partemeanta sáddii lávdegotti raportta gulaskudda-
mii mas áigemearri lei suoidnemánu 1.b. 2012.

KULTURMUITOSUODJALUS

Sámediggi lea regionála kulturmuithálddahus
nugo fylkkagielddatge áššiin mat gusket sámi
kulturmuithoberoštumiide, vrd. kulturmuitholága § 28.
Sámedikki eiseváldesuorgi lea ráddjejuvvon sámi
kulturmuithuide mat leat boarréseappot go 100 jagi.
Kulturmuitholága doaibmaviidodat lea olles riika.
Danne ii leat Sámediggái mearriduvvon sierra
hálddašanguovlu, mas Sámedikkis livčče ovddas-
vástáduš ja doaimmat kulturmuitholága mielde.

Dasto lea viidát dohkkehuvvon ahte sámi kultur-
muittut leat dehálaš ávdnasat mat duodaštit sámi his-
torijjá ja ovdahistorijjá. Sierra kulturmuitholáldašeami
vuoddeapmi mearkaša ahte lea dohkkehuvvon
ahte lea sierra sámi ovddešáigi.

Sámi kulturmuithuid hálddašeapmi lea juov-
lamánu 20. b. 2004 reivves fápmuduvvon Sámedig-
gái, dassáigo odđa hálddašanortnet lea
čielggaduvvon.

Sámedikki váldi kulturmuitholága mielde vuolga
láhkaásahusas mii giedahallá fágalaš ovddasvástáduš-
juogu jna. kulturmuitholága mielde, maid Birasgáht-
tendepartemeanta mearridii miessemánu 29.b. 2000.

Mearrádusaid maid Sámediggi dahká, lea vejolaš
váidalit Riikkaantikvárii. Birasgáhttendepartemeanta
sáhtá addit dábalaš láiddanjuolggadusaid fápmu-
duvvon válddi geavaheami várás.

Lassin formála mearridanváldái kulturmuitholága
mielde Sámedikki ovddasvástádussii gullet sámi kul-
turmuithovuhitváldimat plána- ja huksenáššiin plána-
ja huksenlága vuodul. Sámediggi sáhtá ovddidit vuoste-
tecealkaga go plánat šaddet vuostálagaid nationála
ja dehálaš guvllolaš kulturmuithoberoštumiiguin.
Nugo fylkkagielddasge, de lea Sámedikkis oktiiheiv-
vehallanovddasvástáduš ja galgá veahkkinn dáhtut
hálddašannuseaid ja Riikkaantikvára, go lea dárbu.
Riikkaantikvára lea ásahan bargovugiid dakkár
dáhpušaid várás main Sámediggi ii ovddit vuoste-
cealkaga vaikko kulturmuittut ja kulturbirrasat main
lea nationála árvu, leat áitojuvvon. Dakkár dáhpuš-
sain galgá Riikkaantikvára oazžut dieđu, nu ahte di-
rektoráhta sáhtá árvoštallat váldágo badjelassat plána
ja ovddidago vuostecealkaga.

Sámediggi lea vuolláičállán sierra
ovttasbargansoahpamušaid daid fylkkagielddaiguin
main leat eanemus sámi kulturmuittut.

Kulturmuitholága § 4 vuosttaš laddasa mañimuš
cealkka, nanne ahte sámi kulturmuittut mat leat boar-
ráseappot go 100 jagi, nugo láhka cealká, leat
iešalddiset ráfáidahttojuvvon. Diedáhusas bohtá ov-
dan ahte lea oahpes ášši ahte dálá lágat leat váddásat
ja Birasgáhttendepartemeanta lea danne dahkan
vuosttaš lávkki geahčadit galgágo dálá mearráduš
nuppástuhttojuvvot láhkanuppástusain. Ulbmil berre
dalle leat ahte mearráduš mielddisbukta eambo
ovddalgihtii árvidahttivuoda eaiggáidida ja háldda-
hussii.

Riikkaantikvára 10 seailuhanprográmma
diedihuvvojede leat álggahuvvon Sd.diedáhusas nr.
26 (2006–2007) Ráddehusa biraspolitihkka ja riikka
birasdilli. Diedáhusas árvaluvvui seailuhanpro-
grámma automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi
visteárbbi várás. Sámediggi lea álggahan proševtta
sihkkarastit ahte automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon
sámi visteárbi kártejuvvo ja biddjojuvvo hálddahusa
árvoštallamiid olámuddui Askeladden
kulturmuithovuoduin.

Kapihttalas 1429 poasttas 50 Doarjagat sámi kul-
turmuithobargui Proposišuvnnas 1 S Birasgáhttende-
partemeanta várás, leat bušeahhtajahká 2012 juollu-
duvvon 3,093 milj. kruvna. Dasto leat merkejuvvon
Ceavccageađggi kulturmuithoguvlui, mii lea Unjárg-
ga gielddas, 1 milj. kruvna vuollepoasttas 72.5
ráfáidahttojuvvon ja erenoamáš allaárvoš kultur-
birasiid ja kultureanadagaid sihkkarastin ja gáhtten.
Sámi visttiid registrerenbargu Sámedikki namas lea
ožžon ruđaid Máhttoloktemis, 2 milj. kruvna jahká 2011
ja vel 2 milj. kruvna jahká 2012. Registrere-
mat fertejit bistit unnimusat 3 jagi, ja šaddá dárbu
juolludit prošektii lasi ruđaid.

1.2.7 Dearvvašvuhta, sosiála ja fuolla

JOATKKAOHPAHUS MÁNÁIDSUODJALUSAS

Mánáidsuodjalusa unnitlohkoperspektiivvas-
joatkkaoahpahus vuodduvvo odđasis fáldahkan
maid addet Finnmárkku allaskuvla, Oslo allaskuvla,
Lillehammera allaskuvla ja Telemárkku allaskuvla
jagi 2012 čavčča rájes. Dát allaskuvllat leat ovdal fá-
lan dán oahpu jagi 2008 ja jagi 2009, ja dat
árvoštallojuvvui mañná positiiva fáldahkan. Oah-
pus sámi perspektiiva lea deattuhuvvon.

SÁMI DEARVVAŠVUODA- JA FUOLLABÁLVALUSAID ÁDGIRUŠŠANSUORGGIT

Áigodaga 2010–2013 leat álggahuvvon
dearvvašvuoda- ja fuollabálvalusaid várás guokte 3-
jahkásaš ángiruššama olbmuide geain lea sámi giella-
ja kulturidentitehta: nationála ovddidanguovddáža 3-
jahkásaš prošekta sámi álbmoga várás ja 3-jahkásaš

prográmma olbmuid várás geain lea demeansa ja geain lea sámi giella- ja kulturduogáš.

Ulbmil lea buoridit bálvalusfálaldagaid ja bálvalannávccaid sámi divššohasaid ja sin oapmahaččaid várás dainna lágiin ahte dearvvašvuodabargit leat háhkan buoret máhtu ja kulturáddejumi, ja ahte sis leat buorit neavvut gárvásat ja válđojuvvon atnui.

Ulbmiljoavku leat sámegeiela hálddašanguovllu gielddaid dearvvašvuoda- ja fuollabálvalusaid bargit (Snoasa, Divttasvuotna, Loabát, Gáivuotna, Porsáŋgu, Guovdageaidnu, Kárášjohka, Deatnu ja Unjárga). Gáivuona suohkan geassádii dán ovttagbargus čakčat 2010 dannego suohkanis ledje gáibi-deaddji doaimmat.

Dearvvašvuodadirektoráhta árvvoštallá ahte dat guokte 3-jahkásaš áŋgiruššama leat leamaš dehálaččat go dat fuomášuhttet ahte lea dárbu buoret máhttui ja kulturáddejupmái go lea dahkamuš sámi divššohasaiguin ja sin dárbbuin oažžut heivehuvvon bálvalusaid. Go plánaáigodat nohká, de galgá árvvoštallojuvvot mo bargu berre čuovvoluvvot.

DUTKAN JA ÁLB MOTDEARVVAŠVUOHTA

Sámi dearvvašvuodadutkama guovddáš lea čohkkemin dieđuid iskkadallamii mii gohčoduvvo SAMINOR II. Iskkadallamis mii sáhttit oažžut mávssolaš dieđuid sámi álbmoga dearvvašvuoda birra. Dieđuidháhkan ferte dieđusge nu lágiduvvot, ahte lassin dieđuide sámiid birra mii oažžut maiddái dábálaš dieđuid Davvi-Norgga álbmoga birra muđuid. Departemeanta áigu árvvoštallat leago jierpmálaš addit guovddášii stuorat rolla regionála epidemiologalaš máhttohuksemis go mii lea dárbu bisuhit ovttagbargu doaimmanodastusa ja álbmotdearvvašvuodalága áigumušaid.

RIEKTEDOALU SÁMI VIIDODAT

Duopmostuollohálddahas nammadan bargujoavku, mas lei bargomearrádussan árvvoštallat sámi viidodaga riektedoalus, geigii iežas rapporta oddajagemánus 2011. Rapportas joavku árvala eanet doaimbajuid mat gullet gielaide, máhttui ja bestemii vai dábálaš duopmostuolut ja eanajuohkinduopmostuolut sáhttet buoridit iežaset geatnegasvuodaid fuolahit sámi álbmoga buorin.

Duopmostuollohálddahas rapporta lea leamaš gulaskuddamis, ja danne áigu dan geavahit joatkkabargus mas fáddán lea sámi viidodat riektedoalus.

OKTAVUOHTA KRIMINÁLAFULLII

Justiisa- ja gearggusvuodadepartemeanta dáhtui oddasit geahčadit sámi čohkkájeddjiid ja dubmehallan olbmuid čohkkándilálašvuodaid. Danne nammaduvvui bargujoavku mii galgai kártet makkár dárbut leat resurssaide ja erenoamáš doaimbajuide earret dárbbu sámiid giellageavaheami heivehalla-

mii. Bargujoavku rapporta geigejuvvui juovlamánu 31.b. 2011.

Bargujoavku árvala rapportastis ahte fertejit álggahuvvot doaimbajut mat sáhttet ollašuttii čohkkájeddji sámiid giellavuoigatvuodaid. Joavku oavvilda ahte juohkelágan kriminálafuola caggi lea gulahallan, sihke riektesihkkarvuoda dáfus, sihkkarvuodabarggu dáfus ja čohkkájeddjiid máhchanbarggu dáfus servodahkii.

Justiisa- ja gearggusvuodadepartemeanta vuollásaš Kriminálafuola guovddášhálddahas lea dán oktavuodas čadahán konferánssa Kárášjogas miessemánu 7.–8. beivviid 2012. Konferánssa fáddá lei bargujoavku árvalusa čuovvoleapmi. Rapporta ja konferánssa vuodul áigu Kriminálafuola guovddášhálddahas ovttasráđiid Sámedikkiin ráhkadit doaimmaplána.

SÁMI PERSPEKTIIVVAT GIELDDASUORGGIS

Nordlándda fylkkamánne lea mánggaid jagiid čohkken alcesis vásáhusaid mat gullet ámmáha rávvenrollii mii sus lea daid gielddaid ektui gos leat sámi geavaheadjit. Nordlándda fylkkamánne álggahii jagi 2011 ovddasmanni proševtta man ulbmil lea ee. skáhppot eambo máhtu sámi áššiid barggu birra maid dat gielddat čadahán main lea sámi álbmot. Ovddasmanni proševtta galgá vuos ráddjejuvvot mánáid ja nuoraid bajásšaddandilálašvuodaide, sámegeilli, dearvvašvuoda- ja sosiálafálaldagaide ja boazodollui ja areálapolitihkkii. Ođasmahttin-, hálddahas- ja girkodepartemeanta ruhtada proševtta.

Gielddaid guovddášlihttu, Sámediggi, Gieldda- ja guovlodepartemeanta ja Ođasmahttin-, hálddahas- ja girkodepartemeanta leat vuodduvan ovttagbarggu man ulbmil lea ee. kártet gielddasuorggi hástalusaid go galget addit ovttagbargu fálaldagaid maiddái sámi álbmogiid. Ođasmahttin-, hálddahas- ja girkodepartemeanta oáčui miessemánus 2012 «Gielddasuorggi sámi perspektiivaid kárten»-raportta, maid Norut Áltá lei ráhkadan.

Raportta govvida muhtun hástalusaid maid välljejuvvon gielddat leat skovven. Gielddaid bužit ja hehttehusat orrot leamen, nugo Norut Áltá čilge, leat ee. golut mat vulget guovttegielalaš gielddaid dilis, sámi gielalaš ja kulturamáhtolaš olbmuid váilivuotta, rivttes eiseváldái gullevaš ovttagbargu bidjan (eahpečielggas man departementii gullá doaimbajuid ruhtadit), negatiiva guottut ja unnán máhttu ja váilevaš bargomeanut gielddaplánemis mat válddášedje vuhtii sámi beroštumiid

Ođasmahttin-, hálddahas- ja girkodepartemeanta, Sámediggi, Gielddaid guovddášlihttu, Gieldda- ja guovlodepartemeanta ja Máhtodepartemeanta leat ovttagbargu doaimbajuid ruhtadit, ahte joatkevaš ovttagbargu čuovvoluvvo nu ahte vejolaš golut mat čatnasit sámi álbmogi, geahčaduvvojit dárkileappon.

1.2.8 Riikkaidgaskasaš politihkka

DAVVIGUOVLLUID ÁLGOÁLBMOGAT

Ráddehusa davviguovlopolitihkka galgá leat mielde gáhttemin álgoálbmogiid gielaide, kultuvrra, ealáhusaid ja servodateallima. Skábmamánu 2011 ráddehus bijai ovdan stuorradiggediedáhusa davviguovlluid birra, vrd. Sd.diedáhusa 7 (2011–2012) Davviguovllut. Ovddáduš davvin siskkilda ceavzilis sosiála, kultuvrralaš ja ekonomalaš ovdáneami, ja birrasiid ja álgoálbmogiid beroštumiid ja vuoigatvuodaid árvvusatnima. Ráddehus dáhttu ahte davviguovlopolitihkka galgá leat mielde seailluheamen álgoálbmogiid kultuvrra ja eallinvuodu. Áigumuš lea bidjat dakkár vuodu ahte álgoálbmogat sáhttet leat mielde plánen- ja mearridanproseassain, hálldašeamen, goziheamen birrasa ja searvamin dutkamii dainna áigumušain ahte galget sáhttit ávkin geavahit vejolašvuodaid maid davviguovlluid boahhteavaš ovdáneapmi buktá.

Ráddehusas leat jeavddalaš čoahkkimat Sámedikkiin davviguovloássiin.

Olgoriikadepartemeanttas ja Sámedikkis leat guokte jahkásaš čoahkkima, main digaštallet Sámedikki riikkaidgaskasaš barggu ja álgoálbmotáššiid main lea dábalaš beroštupmi ja mat rasttidit riikkarájáid. Sámediggepresideanta lea bissovaš lahttu norgalaš sáttagottis mii searvá Árttalaš rádi ja Barentsrádi ministtarčoahkkimiidda. Sámediggeáirasatge sáhttet searvat dárbbu mielde eará riikkaidgaskasaš ja regionála čoahkkimiidda go dehálaš álgoálbmotáššit leat áššelisttus. Olgoriikadepartemeanta doarju Sámedikki riikkaidgaskasaš doaimma jahkásaččat 1 milj. kruvnain vidajahkásaš rámmaplána mielde, mii lea jagi 2009 rájes, 650 000 kruvnain ON-doaimmaide ja 350 000 kruvnain searvamii Barentsráddái ja Árttalaš ráddái. Olgoriikadepartemeanta ruhtada sierra álgoálbmotráddeaddivirggi Norgga Barentscáallingottis. Ovttas Sámedikkiin Olgoriikadepartemeanta maid ruhtada álgoálbmotráddeaddivirggi riikkaidgaskasaš Barentscáallingottis.

Davviguovlluid oktiiordnenforuma álggahuvvui davviguovlodiedáhusa oktavuodas, ja dat galgá leat ráddehusa ja Davvi-Norgga regionála dási gaskasaš arená mas oktiiheivehit davviguovloássiid ja digaštallet daid. Sámediggepresideanta lea bissovaš lahttu. Olgoriikaministtar jodiha foruma, ja guovlluid ovddastit Nordlándda ja Romssa fylkkaráddejodiheaddjit ja Finnmárkku fylkkasátnejodiheaddji. Oktiiordnenforuma vuosttaš čoahkkinn dollojuvvui Hámmárfeasttas miessemánu 11.b. 2011.

Goalmát sáme-parlamentarihkalaš konferánsa (mas ledje Suoma, Norgga ja Ruota sámedikkiid áirasat) lágiduvvui skábmamánu 2011. Konferánsa deattuhii dehálažžan ahte álgoálbmogat sáhttet ollástit ja beaktilit searvat, ja gáibidii ahte sámedikkis galget oázžut stuorát váikkuhanválddi Árttalaš rádi ja

Barentsovttasbarggu barggus ja proseassain. Barents álgoálbmotkongreassage, mii lei čoahkis Girkonjárggas njukčamánu 2012, sidai seamma láhkai ahte Barentsguovllu álgoálbmogat fertejit oázžut viidát ja buoret saji Girkonjárgga I julggaštusas.

Odasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta lea mielde juolludeamen ruđa 3-jahkásaš rádjaraštideaddji «Nuortalaš kultuvra rájáid rastá» (2010–2012)-nammasaš Interreg Sápmi-prošektii. Prošeavttas barget ovttas Nuortasámi musea Njávdamis, Anára musea Suomas ja sámi birrasat Ruoššas. Ulbmil lea nannet ja ovddidit nuortalaš kultuvrra, giela ja identitehta Suomas, Norggas ja Ruoššas. Barents 2020 bokte Olgoriikadepartemeanta lea jagi 2010 várren 1,4 milj. kruvnna guovtti álgoálbmotprošektii (ovdaprošektii). Ovddit prošeakta guoská gielaide digitála siskkáldas struktuvremii. Romssa universitehta lea bargamin odđa ohcamiin oázžun dihtii ruđaid čuovvolanprošektii. Manjit prošeakta guoská Guoládaga sámi máhttoquovddáža čielggadeapmái ja huksemii.

Norgga-ruošša kulturovttasbarggu oassin ása-huvvojit golmmajahkásaš ovttasbargoprográmmat mat váldet ovdan surggiid mat erenoamážit čalmmustuvvojit prográmmaáigodagas. Sámi kultuvra ja álgoálbmotkultuvra leat okta vida čalmmustahttinsuorggis mat leat deattuhuvvon prográmmaáigodagas 2010–2012, nu go boahhte prográmmaáigodagasge. Kulturdepartemeanta ja Olgoriikadepartemeanta leat leamaš mielde oččodit áigái Norgga ja Ruošša álgoálbmotkultuvrra kulturovttasbarggu ee. juolludettiin doarjaga kulturgaskkustantuvrii mii lea ása-huvvon Moskvai ovttasrádiid Riddu Riddu-festiválain ja Davviálbmogiid guovddážiin ja ruošša Raipon-organisašuvnnain. Kulturdepartemeanta lea maid leamaš mielde čielggadeamen prográmma Barentsguovllu sámi kulturealáhusaid doibmiid várás.

Olgoriikadepartemeanta Norgga Barentscáallingotti bokte doarju árvat riikkaidgaskasaš prošeavttaid main sámi organisašuvnnat leat dehálaš doaimmagoimmit.

Birasgáhttendepartemeanta lea ásahan Framguovddáža – dálkkádaga ja birrasa guovddáža Romsii, mii maid galgá čalmmustahttit čuolmmaid mat gullet álgoálbmogiidda.

2. Lávdegotti mearkkašeamit

Lávdegoddi, Bargiidbellodaga miellahtut, Lise Christoffersen, Håkon Haugli, Hilde Magnusson, Ingalill Olsen ja Eirik Sivertsen, Ovddádušbellodaga Gjermund Hagesæter, Morten Ørsal Johansen ja Áge Starheim, Olgešbellodaga Trond Helleland ja

Michael Tetzschner, Sosialisttalaš Gurutbellodaga, jodiheaddji Aksel Hagen, Guovddášbellodaga Heidi Greni, ja Kristtalaš Álbmotbellodaga Geir Jørgen Bekkevold, čujuha Died. St. 35 (2011–2012) Sámedikki doaimma birra 2011.

Lávdegotti eanetlohku, buohkat earret Ovddádusbellodat, čujuhit dasa ahte Norgga stáhta álgoálggus lea vuodduvuvvon guovtti álbmoga territoria ala – sápmelaččaid ja dážaid – ja ahte goappašiid álbmogiin lea seamma riekti ja seamma vuoigatvuodat ovdánahtit iežaset kultuvrra ja giela. Sámeálbmot lea álgoálbmot mas lea álbmotrievttálaš vuoigatvuolta erenoamáš kultursuodjaleapmái.

Lávdegoddi čujuha dasa ahte Sámediggi lea ášahuvvon sámelága vuodul doahhtalit Vuodđolága § 110 a.

Lávdegotti eanetlohku, buohkat earret Ovddádusbellodaga miellahtut, čujuha dasa ahte dát addá Sámediggái sierra sajádaga álbmotválljejuvvon orgánan mas lea stuorra friddjavuohta. Sámedikkis lea danne maiddái ovddasvástádus daid hálddašanguovlluin mat dasa lea addon ja vuoruhit iešguđetlágan ulbmiliid addojuvvon rámmaid siste.

Eanetlohku lea mearkkašan ahte konsultašuvdnaortnet orru doaibmamin bures. Eanetlohku čujuha dasa ahte konsultašuvnnain oppalohkái bohtet ovtamielalašvuhtii dahje muhtun muddui ovtamielalašvuhtii, ja ahte dát veahkeha sihkkarastit sámi beroštumiid.

Eanetlohku lea mearkkašan ahte Sámedikki cuiggoda Eanadoalodepartemeantta konsultašuvdnačoahkkimiid ektui stuorradiggediedáhusa odđa eanadoallo- ja biebmopolitihka birra. Eanetlohku čujuha dasa ahte ráddehus ja Sámediggi leaba šiehttan konsultašuvdnaprošedýraid, ja eaktuda ahte daid čuovvolit.

Eanetlohku lea mearkkašan ahte dutkanprogramma Sametingsvalg. Velgere, partier, medier (2008–2011) čájeha negatiivva efeavtta 2009' sámediggeválgga odđa váлгаortnegis. Eanetlohku deattuha ahte dat ii leat rievdadusa sávahahti efeakta, ja bivdá dán leat ráddehusa ja Sámedikki doaibmabijuid digaštallamiid guovddážin. Eanetlohku bivdá maiddái árvvoštallat máhcahit rievdadusa jus eai gávnaš buriid doaibmabijuid lasihit jienastedjiid logu.

Eanetlohku lea mearkkašan ahte Nordlánda-dutkama iskkadeapmi sámegeielaid geavaheamis čájeha positiiva ovdáneami oarjilsámi ja julevsámi nuoraid gaskkas. Eanetlohku mearkkaša maiddái ahte badjedási dáfus rievddada vejolašvuolta geavahit sámegeiela go váldá oktavuoda gielldain. Eanetlohku čujuha dán oktavuodas eanetlogu mearkkašemiide 2011' gielldaprošišuvnnas (Árv.

345 S (2009–2010)), mas eanetlohku bivdá ráddehusa árvvoštallat mo buorebut sáhtta addit gielddaide gos sámit ássat, buoret rámmaeavttuide áimmahuššan dihtii iežaset nationála ja riikkaidgaskasaš geatnegasvuodaid, erenoamážit dan mo gielalaš ja kultuvrralaš dárbbuid galgá áimmahuššat čálgofálaldagas. Eanetlohku oaivvilda dán leat mielde geahpedeamen variašuvnnaid das mo gielddat dustejit sámegeielagiid.

Lávdegoddi čujuha dasa ahte boazodoallu lea dehálaš ealáhus ja dehálaš kulturguoddi. Vuojáhallan bohccuid lohku Nordlándaabánas dagaha ahte mángga gaskaide leat vuoruhán bidjat doaibmabijuid. Lávdegoddi lea mearkkašan ahte oassálastiid ovtasbarggu lea mearrideaddjin, ja deattuha ahte buot bealit fertejtit leat mielde álggaheamen dárbbalaš doaibmabijuid. Lávdegoddi registrere dasto ahte boazodoallu atná boraspiredili váttisin. Lávdegoddi čujuha dán oktavuodas boraspiresoabahussii (Dokument 8:163 S (2010–2011)) Stuurradikkis, ja deattuha dán leat hálddašeami vuodđun ja galgá čuovvoluvvot.

Lávdegotti eanetlogus, buohkain earret Ovddádusbellodaga miellahtuin, eai leat muđui mearkkašeamit, ja evttoha ahte diedáhus čuovvu beavdegirjji.

Lávdegotti Ovddádusbellodaga miellahtut čujuhit dasa ahte juohkehaččas norgga riikkavuložiin leat seamma demokrátalaš, politihkalaš ja siviila vuodđovuoigatvuodat ja friddjavuođat.

Dát miellahtut garrasit vuosttaldit ahte kultuvrralaš ja čearddalaš duogáš mearrida jienastanvuoigatvuoda ja válgadohkálašvuoda sámediggeválggas, ja čujuhit Ovddádusbellodaga vuodđoolmmošoidnui ahte ovttaskasolbmo galgá árvvusatnit, beroškeahttá kultuvrralaš dahje čearddalaš duogážiis. Dát miellahtut oaivvildit ahte politihkalaš vuogádat, mii lea vuodduvuvvon kultuvrralaš dahje čearddalaš gullelašvuhtii, lea áibbas dohkkemeahtun go dát dagaha riidduid attedettiin sierra politihkalaš, eanavuoigatlaš dahje eará sierravuoigatvuodaid.

Dáid miellahtuid oaivila mielde eai galgga sápmelaččat adnojuvot álgoálbmogin, muhto nationála minoritehtan seammaláhkai go juvddálaččat, norggasuopmelaččat (kvenat), vuovdesuopmelaččat, romániálbmot ja taterat.

Dát miellahtut čujuhit dasa ahte Sámedikki vuodđun lea Sámevuoigatvuodalávdegoddi, mii nammaduvvui kruvdnoprinsaresolušuvnnas golggotmánu 10.b. 1980 oassin soabahanbarggus maŋŋá Altá-čázádaga riiddu. Proseassat mat maŋŋá leat sápmelaččaide addán sierravuoigatvuodaid nuppiin sániin biddjojuvvojedje johtui oažžut

sisriikapolitihkalaš ráfi, ii ge iešalddis nannet álgoálmogiid vuoigatvuodaid, ii ge doahhtalit riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid.

Dát miellahtut oidnet dárbbu čujuhit Dieđ. St. 35 (2011–2012) ovttaskaskapihttala muhtun áššiide. Čujuhuvvo dieđáhusa kapihttali. 2.3. Dát miellahtut mearkašit ahte ráđdehus ii máinnaš gallis hállet sámegiela, ahte eai leat statistihkat das gallis hállet sámegiela dahje geain lea sámegiella eatnigiellan.

Dát miellahtut oaiivildit sámegielaide ja eará unnitlohkogielaide seailuma lihkostuvvama eaktun lea geahčadit leat go geavaheddjiid lohku lassánan guhkit áigge badjel. Dát miellahtut eai gal jáhke dasa ahte dálá váikkuhangaskaoamit devdet dákkár eavttu. Dát miellahtut čujuhit dasa ahte giellastatistihka, dahje iešgudet nationála unnitlohkogielaide eatnigielgeavaheddjiid visogova, leat raporteavrrat geat gozihit Eurohpá Unnitlohkogielaide lihtu, mángii jearahan, ja ahte ON' nállevealahanlávdegoddi (CERD) lea cuiggodan Norgga go eai leat háhkan dákkár statistihka.

Dát miellahtut oaiivildit leat hirmástuhttin go ráđdehus dieđáhusas ii bija ovdan makkárge dieđalaš vásáhusaid das man olu sámegielaide geavaheapmi lassána, ja oaiivilda ráđdehusa leat passiivan háhkat dákkár dieđuid. Dát miellahtut čujuhit dán oktavuodas iežamet kránnjáriikii Supmii gos fievrredit dákkár statistihka ja geavahit dán iešgudetlágan servodatplánemii, ja nu ásahit doaibmabijuid maiddá olbmuid ektui geain lea sámegiella eatnigiellan.

Dát miellahtut leat mearkašán Nordlándadutkama iskkadeami sámegielaide geavaheamis, muhto eai leat ovttaoaiivilis lávdegotti eanetloguin das ahte iskkadeamis lea duššefal positiiva govva ovdáneamis

go lea sáhka sámegielain ja daid geavaheamis. Dát miellahtut čujuhit dasa ahte dát gielat leat ain garsasit áitojuvvon, ja ahte maŋimus 25 jagi váikkuhangaskaomiin ii leat leamaš sávahahtti efeakta. Dát miellahtut čujuhit maiddá dasa ahte ráđdehus Prop. 1 S (2012–2013) 2013' Stáhtabušeahhta, Máhtto-departemeantta fágaproposišuvnnaš kap. 225 Doaibmabijut vuoddoahpahasas, poasta 63 Doarjagat sámegillii vuoddoahpahasas, duodašta ahte vuoddoskuvlaohppiid lohku geat välljejit sámegielaide vuosttaš- ja nubbingiellan, lea njiedjan áigodagas 2008–2012 14,5 proseanttain, juoga man dát miellahtut eai oaiivil sáhttit atnit lihkostuvvamin go jurddaša man olu návccaid leat bidjan sámegielaide ektui. Dát miellahtut oaiivildit dán čájehit lihkostuvakeahtes sámepolitihka, muhto ahte politihkalaš eanetlogu čielgasit vällje hilgut dán ja – go ii gávdno buoret – geahččalit seailluhit dán.

Dát miellahtut eai hálit mudui ovdanbuktit oainuset Dieđ. St. 8 (2011–2012) eanet ovttaskaskapihttaliidda sivas go dát miellahtut evttohit heaittihit Sámedikki, ja čujuhit dán máinnašeapmái go giedahallet Prop. 1 S (2012–2013) ja Árv. 134 S (2011–2012), vrd. Dokument 8:154 S (2010–2011).

3. Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat mudui mearkašeamat, čujuha dieđáhussii ja rávve Stuorradikki dahkat dákkár

mearrádusa:

Dieđ. St. 35 (2011–2012) – Sámedikki doaimma birra 2011 – čuovvu beavdegirjji.

Oslo, gieldda- ja hálddašanlávdegottis, golggotmánu 25.b. 2012

Aksel Hagen
jodiheaddji

Eirik Sivertsen
sátnejodiheaddji

